

KAZALO

UVODNIK	4
Ajda Strajnar	
POEZIJA	5
MATEJ VELKAVRH ALIAS PETEJ AMON	6
strah	
NEŽA HROVAT	7
ANA ZEMLJIČ	8
Matematika	
Najprej sama	
JURE VOGLAR	10
Virusni časi	
ALJA PUŠIČ	11
Prostočasne aktivnosti	
NIKOLAJ HORVAT	12
Naj umrejo	
LEA PEKLAR	13
Sprehod	
AGNES KOJC	14
Ženska	
SARA PERUŠ	16
1)	
NIK ŠKORJANC	17
Dan II.	
Izpolnite:	
PROZA	19
DOMINIK LENARČIČ	20
Kisle dežne kaplje	
VLASTA ČRČINOVIČ KROFIČ	23
Kava in krof	
DENIS REŽONJA	25
Kronike pomladne države prolog: Preizkušnja	
NOEMI ČOP	31
Monolog ob razhodu	
AGNES KOJC	32
Bolečina metuljev	
EVA KURNIK	34
Zlato listje v snegu (odlomek)	
MARINA BAJIČ	36
Something Shiny	

KRITIŠKI PREMISLEKI, ČLANKI, INTERVJU	39
ANA AMBROŽ	40
Morje – preteklost, sedanjost in prihodnost (Veronika Simoniti, 2019: <i>Ivana pred morjem</i> . Ljubljana: Cankarjeva založba)	
TJAŠA MIHOLIČ	42
Srca v igri Zbornik leposlovnih del mladih slovenskih avtoric_jev LGBTQ+	
ANA HELBL	43
<i>Elementi detektivke in kriminalke v romanu Jezero avtorja Tadeja Goloba</i>	
SARA ŠKERGET	51
Novotvorjenke, nastale v času pandemije koronavirusa	
AJDA STRAJNAR	59
Intervju s knjižno bloggerko Tjašo Miholič	
TJAŠA MIHOLIČ	61
Besedilo s spletnega bloga <i>tjasinabeseda</i> (Dolores Hunsky, Vanesa Erjavec, 2021: <i>Kosmatinke</i> . Maribor: Kulturni center.)	
ZAHVALA	63

UVODNIK

Ajda Strajnar

Za nami je veliko leto. Leto preizkušenj, izzivov, novosti, jeze in veselja. Je leto, ko mineva 20 let od izdaje *Slovenskega pravopisa*, edinega normativnega priročnika slovenskega jezika, in leto, ko naj bi nas *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, ki je oktobra izšel pri Založbi ZRC, spomnil na obdobje drznosti ter kljubovanja, na čas reformacije, ko se je v prvih slovenskih knjigah oblikoval slovenski knjižni jezik. Če je ta slovar okno v preteklost in nov *Pravopis 8.0* ogledalo sedanjosti, naj bodo novi prispevki kazatelj tega, da znamo ustvarjati in se razvijati.

Četudi smo bili lani neizmerno veseli, da smo oddelčno revijo Liter jezika uspešno predstavili na splet in vzpostavili novo spletno stran, smo letos še bolj veseli, da vam lahko zbirko prispevkov ponovno ponudimo tudi v tiskani obliki.

Nahajamo se v času, ko mora marsikateri dotik nadomestiti beseda. Naj bo vsaka premišljena in dobronamerna, skupaj pa naj tvorijo svet, kjer bo vsakdo nekdo.

POEZIJA

The background is a complex abstract collage. It features several overlapping rectangular and irregular shapes. Some shapes are solid colors, including bright cyan, magenta, green, and black. Other shapes are filled with a pattern of small white dots on a colored background, such as red, cyan, and purple. The overall effect is a vibrant, layered composition.

MATEJ VELKAVRH ALIAS PETEJ AMON

strah

ko se sredi noči
zbudim iz more
tla vrtnčijo se pod mano
loteva se me strah
mojih davnih prednikov
srce nabija kot noro
more more
faster faster
more more
faster faster
more more more more more more more more
hit me Jules
vstanem
pljunem v korito
si zvijem čik
skadim na balkonu
potem pa grem nazaj v posteljo
poslušat
dihanje ob sebi

NEŽA HROVAT

poklanjam se prelivajočim se odtenkom
najtemnejše bolečine
in najsvetlejši radosti
v ekspanziji njiju seme zabrsti
dokler pomanjkanje enega ne ugasne modrosti
takrat vse mine

ANA ZEMLJIČ

Matematika

Jaz sem abscisa.
Ležim vodoravno in čakam.
Da me prebodejo ničle.

Ti si ordinata.
Z vso silo me sekaš v izhodišču.
V neskončnosti te ne zanimam več.

Sva premici življenja.
Neskončnega hrepenenja.
Realno se nimava rada.

Danes sva tu. Jutri naju ni.
Danes sva midva.
Jutri si ti.

Najprej sama

Nočem biti poslušna in vdana
in nočem njegove roke na moji zadnjici
in opolzkih komentarjev
in ne bom dovolila,
da ostanem izključno rebro,
iztrgano iz njegovih prsi.
Nisem nastala iz njega,
nisem stranski produkt,
slučaj, napaka v sistemu.
Nočem biti njegova,
nočem ženina in bele obleke,
hočem nebesa,
poezijo in greh –
zahtevam pravico,
da sem srečna.
Najprej sama.

JURE VOGLAR

Virusni časi

Zaprti smo v domove.
Ves čas se je ustavil.
Za tiste kopljejo grobove,
ki jih je covid že zadavil.

Vsa zabava se je prepovedala,
a na delo mora človek it.
Je tu logika odpovedala?
Ne, to so privilegiji elit.

Maske so padle,
čeprav jih nositi moramo kar vsi.
Elite so nas vedno kradle.
Svobodni so le mački in pa psi.

Živimo v časih »diktature virusa«;
majhne nadloge, trdovratne.
Ljudi zapušča volja vsa;
Vi pa delite jim kovance blatne.

ALJA PUŠIČ

Prostočasne aktivnosti

In surovost njegovih korakov,
ki mi doni v glavi,
dokler ne zaprem okna.
Občutim ga kot neprijetnost,
ki je podobna občutku
bruhanja ter dosmrtnega žgečkanja.
Boleča nezmožnost upravljanja s solzami
in priznanje brezizhodnosti.

Zvije me, kot da sem v kamen ujeta
z Laokoontovo skupino.
V krču, v katerem se več ne prilegam starim tirom,
saj so moja ramena naenkrat preširoka,
da bi lahko bila med materjo in očetom
na starem družinskem portretu.

Vse pred zdaj se poruši
samo zaradi postavljenega rekorda –
petih zaporednih noči
za skupno deset ur spanca.
In če bi uspelo bolje,
bi želela še bolje,
še bolje, še bolje.
A če bo najbolje,
takrat mi ne bo več mar.

Teptati osebnost,
se čimbolj zmanjšati –
to sta aktivnosti,
ki ju počnem v prostem času.

NIKOLAJ HORVAT

Naj umrejo

Ne najdem se več v svetu,
 kjer so otroci napaka.
 Moje oči se utapljajo,
 ko zrem pare, ki
 se držijo za roke,
 a hodijo vsak v svojo stran.
 Nočem več sveta,
 kjer voditelji dvigajo naroda prapor,
 s katerim narod zasenčijo.
 Ne upam si več
 priznati ljubezni.
 Ne drznem več podati kritike,
 saj za vse velja
 prosti govor, le tisti, ki govorijo,
 morajo biti tiho.
 In tisti, ki vidijo, naj so slepi,
 tisti, ki še živijo, naj umrejo.
 Vendar po njihovi lastni želji
 in načinu – seveda.
 Tudi spol si bomo sami izbrali,
 in če nam barva kože
 ni všeč, jo pač zamenjamo.
 Ne diham več isto,
 v zraku je preveč nesmisla.
 Ostaja samo še vonj po nihilizmu.
 Ampak ne, itak, vsem je v bistvu mar.

LEA PEKLAR

Sprehod

Gledala v nebo,
Kako se oblaki med sabo lovijo.
Opazila nemalo stvari,
Med njimi
Čevelj, krila, zajca in krokodila.
Prepoznavala oblike, kot da bi pila,
A v resnici svojega notranjega otroka sem budila.
Pa tudi domišljijo,
Da se med turobnimi mislimi srčne iskre ne izgubijo.

Danes luna čisto mila,
Tudi ona se za hip je skrila.
Veter razpihal bo oblake,
Z neba odnesel vse grdobe, spake.

Dobro dene mrzel veter
In rahle hoje kilometer,
Potem ko izmučen od sedenja
In neproduktivnega strmenja
Preživiš večino dneva.

Rahla in čutna dejanja,
So korak do pravega sebe,
Mala otroška kobacanja,
Ostanejo vedno del tebe.
Male dnevne zmage,
Kot na primer meni sprehod tale.

AGNES KOJC

Ženska

Sem ženska,
ki pleše z volkovi,
a se hkrati objema z metulji.

Sem ženska, ki raje zavije navzgor
namesto navzdol,
ker ve, da do raja ne vodi ravnina.

Sem ženska,
ki se utaplja v rekah besed,
v travnikih sanj, v postelji vrtnic,
v skrivnostnih odtenkih meglic.

Sem ženska,
ki vlada svojemu ognju
in gospodari svojim strastem,
ker jih hrani le za bisere v pesku.

Sem ženska,
ki v plesu z življenjem poda roko modrosti,
a pusti, da ji Duh vodi korake.

Sem ženska,
ki obožuje poljube,
tiste drobne in tiste viharne dotike,
a jih čuva samo zanj, ki ga ljubi njena duša.

Sem ženska,
ki nosi belino
z enakim ponosom, kot nosi črnino,
ker zna uživati zmage in božati rane.

Sem ženska,
ki ji pomeni največ na svetu,

če vidi, da se njen moški ponosno nasmehne,
potem ko je končno le našel samega sebe.

Sem ženska,
ki je najbolj srečna na svetu,
če vidi, da srce ozdravi
in sama v sebi le zase prižge žgočo, gorečo iskro Ljubezni,
ki jo na koncu preda v srca še drugim.

SARA PERUŠ

1)

Danes te opazujem, ko sediš
na roza vintage kavču,
ki sva ga dobila
v dar.

Gledaš skozi okno,
zatopljen v daljave in sanjaš
o morju.

Na sebi imaš laneno srajco
in tvoji lasje razmršeni plavajo
v vetru.

V tvojih očeh
se iskri svoboda, ki jo
neprestano iščeš.

V tvoji glavi
se tkejo misli o
ljubezni in poeziji.

Danes te opazujem, ko sediš
na roza vintage kavču,
ki sva ga dobila
v dar,

in se sprašujem, kako
naj te imam še rajši.

NIK ŠKORJANC

Dan II.

komaj čakaš
da vidiš
kam te ponese življenje
na valu
stran od kopnega
v napačno smer
stran od mene
strah me je
strah valov
ki se oddaljujejo
od kopnega
in na obzorju
izginejo
ostanem le jaz
le moje oči
ki zrejo v prihodnost
ki je kar naenkrat
izginila

Izpolnite:

1. Po alinejah
opiši svoje počutje:

– srečen
(Opazi me,
misli o meni,
topi me,
v mene
prinaša čustva.),
– prestrašen
(Kaj bo,
ko bo
namensko
pozabil*a?),
– zmeden
(Ali to pomeni?
Ali jaz pomenim?
Imam pomen?),
– evforičen
(Opazi me,
misli o meni,
topi me,
v mene
prinaša čustva.).

Hvala
za izpolnjen vprašalnik!
Vaše odgovore
bomo uporabili
v socialnem eksperimentu
Biti zaljubljen,
ki ga izvaja
Univerza v Mariboru.

PROZA

DOMINIK LENARČIČ

Kisle dežne kaplje

Skozi vetrobran zrem v košček sivega neba, ukleščen med nebotičnike. Včerajšnja poročila so za danes napovedala močne plohe. Pogledam po neskončni ulici. Odriniti moram, drugače bom spet pozno prišel na poštni urad. Sodelavec me je enkrat v šali vprašal, če zanalašč zamujam na delo. Ne vem, mogoče pa res. Mogoče se skušam sabotirati.

Ne smem se. Potrebujem to službo. Moram odplačati tisti vražji kredit. Na ulici že vidim, kako ljudje grejo po jutranjih opravkih. Se jim bom kar pridružil. Obrnem ključ. Zaspala toyota začne mehanično godrnjati. Top zvok. Zgleda, da je na vetrobran padla debela dežna kaplja. Avto se še vedno upira. Naenkrat zaslišim neko cvrčanje. Kot da bi nekdo pekel jajca. Pobljže pogledam mokro sled. Steklo se je začelo topiti. Nad sledjo kaplje je videti temen pramen dima.

"Kaj neki."

Zdaj pade druga kaplja. In tretja. In še četrta. Kdo zлива kislino na moj avto?! Prešine me, da to mogoče ni prava kislina. Plohe so se začele. Brcajoč se skušam skobacati iz avta. Kaplje padajo vse hitreje. Zdaj se je začel topiti celoten vetrobran. Končno odprem vrata. Nogo položim na pločnik. Odrinem se in zbežim nazaj v blok. Zdaj, ko sem pod streho, začutim ostro bolečino v svoji rami. Kaplja je naredila luknjo na mojem plašču in pustila svetlordeč zmazek. Skeli. Zunaj zaslišim krike.

Okno v mojem stanovanju gleda na cesto spodaj. Na ulici je nastal kaos. Ljudje v paniki tečejo sem ter tja in iščejo streho. Kričijo. Nek moški se v mukah sesede na asfalt. Ob pogledu na njegov obraz se mi obrne. Pogledam svoj avto. Vetrobran je ena sama cvrčeca gmota. Barva se je začela topiti s strehe. Zaskeli me v rami.

Nato mi zazvoni telefon. Na zaslonu se izpiše ime mojega šefa.

"Halo?"

"Warren, kje za vraga si ti?"

"Gospod, žal mi je, a danes ne morem priti v službo."

"Kako ne moreš? Kaj te je prijelo?"

"Gospod, a ne vidite, kaj se zunaj dogaja?!"

"Ne vem, o čem govoriš, Warren."

Bolečina postane neznosna.

"Kako da ne veste?! Ste slepi?! Poglejte skozi okno! Dobesedno kisel d."

"Ne boš ti tako govoril z mano, mladenič! Pridi takoj sem!"

"Ne morem."

"Bi rad ostal brez službe?"

Ob vprašanju otrpnem. Moj šef ve, kam udariti. Nekaj mu zajecijam v odgovor.

"Seveda nočeš. Kam pa boš šel?"

Za trenutek umolkne. Cmok v grlu mi ne dovoli govoriti.

"Warren, dam ti eno uro, da se naslikaš tukaj. Če te do takrat ne bo, boš letel. Razumeš?"

"J-ja, gospod."

"Briga me, če pada dež, sneg, toča ali kislina, od tebe zahtevam, da prihajaš točno na delo."

Spet umolkne.

"Se vidiva, Warren."

Konec pogovora. Slabo mi je.

Potrkam na sosedova vrata in pri tem brzdam bolečino. Upam, da ima stari Johnston še tisto vojaško čelado.

"John, si tam?"

Ne dobim odziva. Vseeno vstopim. Starca najdem pred širokim oknom. Prikovan je na svoje mesto.

"John?"

Še vedno zre skozi okno. Pristopim k njemu.

"Hej, John!"

Svojega ostarelega sosedu narahlo stresem. Končno se zbudi iz transa in me pogleda.

"John, imaš mogoče še tisto čelado?"

Starec me vpraša: "Kaj pa boš z njo?"

"Moram v službo."

"Si nor? Zunaj je apokalipsa, ti greš pa v akcijo?"

"Ne smem ostati brez dohodkov. Ne smem."

Moje besede ga utišajo. Vem, da razume moj položaj. Vem tudi, da ne bo dolgo ugovarjal.

"Prvi predal. Ni ti je treba vračati."

To reče, nato pa se spet obrne k oknu. V bližji omari najdem sivo-zeleno čelado. Tiho se zahvalim svojem sosedu. On še naprej zre skozi okno. Nad stopnicami ugotovim, da v svoji rami ne čutim več bolečine. Ali je to dober ali slab znak, ne vem. Počasi se začnem spuščati. Vsaka posamezna stopnica mi s svojim ječanjem skuša dopovedati, da je to slaba ideja. Njihova opozorila me ne ganejo. Moram v službo.

Zdaj stojim pred vrati stanovanja. Na glavo si poveznem sosedovo čelado. Svoje telo pokrijem z najdebelejšim plaščem, ki ga imam. Na roke dam smučarske rokavice. Vdihnem, stopim skozi vrata ... in izdihnem. Stojim na pragu. Balkon nad mojo glavo me varuje pred dežjem. Nasproti mene leži padli moški. Bolje, da mu ne zrem v obraz. Iz zavetja lahko preučim stanje svoje toyote. Kislina je popolnoma odplaknila črno barvo s strehe. Vetrobran še zmeraj cvrči. Nič zato, bom pa med vožnjo gledal skozi okno. Vidim, da je dež stopil še moje gume. Bom pa vozil po platiščih. Pa kaj. Nujno moram priti v službo. Skušam zbrati pogum. Par korakov pa bom pri avtu. Vrata bom moral odpreti hitro in previdno, kljuka je čisto pokrita s kislino. Moje roke in noge so

pripravljene. Postavim se v štartno pozicijo. Čas je za najkrajši šprint mojega življenja. Nek žvižg zmoti mojo koncentracijo. Mimo mene gre mož. Na sebi nima nobene zaščitne obleke, samo klobuk in tanek plašč. Od njiju ni dosti ostalo, dež je razparal tkanino in se dotaknil kože. Iz njegovih ran se kadi. Vonj je neznosen. Tudi sam pogled je neznosen. A mož kljub temu pokončno hodi in si žvižga. Naenkrat začne prepevati pesem B. J. Thomasa:

"Raindrops keep falling on my head

but that doesn't mean my eyes will soon be turning red

crying's not for me

'cause

i'm never gonna stop the rain by complaining."

Zrem za njim. Mož in njegova melodija izginjata v neskončni ulici.

VLASTA ČRČINOVIČ KROFIČ

Kava in krof

Na Sloveniki se oklepam volana. Druga, tretja, četrta in spet tretja. Sem v koloni, umeščena med tovornjake tujih registracij. Po prehitevalnem pasu se kolona premika s podobno hitrostjo, zato prehitevanje odmislim, ker bi na svoji poti do cilja pridobila le nekaj minut. Tolažim se, da bom pospešila v Savinjski dolini, ko se bo promet malo razredčil.

Nenadoma slišim za sabo sirene. Koloni vozil se počasi razmikata, ko med njima drvi-jo policisti, gasilci in nekaj minut za tem še reševalna vozila. Vključijo se prometne informacije: »Pri Tepanjah je zaradi prometne nesreče nastal zastoj. Oba vozna pasa sta zaprta. Kolona je dolga dober kilometer. Obvoz je mogoč prek Slovenske Bistrice.« Skozi Slovensko Bistrico potrebujem več kot pol ure. Na srečo večina zavije proti Poljčanam, zato se promet razredči in spet sem v svojem ritmu, druga, tretja, četrta.

Kakšna sreča, dobro sem se odločila, ker sem zavila skozi center Slovenske Bistrice, mi roji po glavi. V tretji prestavi se vzpenjam proti Vrholam. Na avtobusni postaji opazim mladeniča z dvignjenim palcem. V delčku sekunde obudim spomine na svoja štoparska študentska leta. Nič ne razmišljam, ampak podzavestno ustavim. Fant priteče in se zavalji na sopotnikov sedež: »Hvala. Na filofaksu imam izpit. Ne vem, kje je avtobus. Že zdavnaj bi moral priti,« pojasnjuje.

Prikimam in pospešim, druga, tretja, četrta: 70, 80, 90 in spet 80, 70. Med vožnjo se ne pogovarjam, ker hočem ostati zbrana. Kolesa požirajo kilometre. Pri Slovenskih Konjicah se pojavi jesenska megla, ki postaja iz minute v minuto gostejša. Vključim meglenke, katerih svetloba je ne predre, zato se z nosom premaknem proti šipi. Drobcu megle se lepijo na vetrobran. Brisalci niso v veliko pomoč. Ker je pošla voda v rezervoarju, ostajajo na steklu umazani kolobarji in vidljivost se še dodatno zmanjša. Ovin- kom proti Frankolovemu se pridruži vlažna cesta, polna odpadlega pisanega listja. Vozim v drugi prestavi. Hitrost zmanjšam na 30. Kljub temu vozim slalom, ki ne sledi ovinkasti cesti. V trenutku nepazljivosti me zaneše na bankino na levo stran cestišča. Vzporedno s cesto se vije potok Tesnica, ki je po jesenskem deževju poln kalne vode. Ne smem pristati v potoku. Sem marioneta, ki jo upravlja nevidna sila, ki šepeta: ne dotikaj se zavore, nežno dodaj plin, volan obrni v nasprotno smer. Spet sem na svoji strani ceste.

»Cool rally,« se oglasi sopotnik, »sem naju videl v potoku.«

Molčim, pri sebi pa preklinjam. Vem, imam pritisk preko dvesto. Čutim, kako se kri preliva v lica. Pečejo me, kot da bi se jih dotaknila žerjavica. V zatilju čutim divje utripanje žile. Kaj če omedlim? Ostani zbrana, si prigovarjam.

V naslednjem levem ovinku se prilepi za moj zadek terenec. Njegove visoke luči odsevajo v vzratnem ogledalu in me slepijo. Hočem se ga znebiti, zato vključim desni smerokaz, kar bi naj pomenilo, da me lahko prehiti, on pa nič. Sledi mi vztrajno in počasi. Cestišče bolj tipam kot vidim. V zadnjem trenutku opazim kolesarja. Umaknem se mu v levo in ga obvozim, a spet se začne slalom v ritmu polke: skok v levo, malo v desno, pol obrata in po sredini cestišča. Čas se razstavi na prafaktorje. Na srečo ni nasprotnega prometa. Oblivata me pot in vročica. Želodec se krči in dviga kislino v usta. Pred očmi mi plešejo temne pege. Tresem se kot list v vetru. Volana se oklepam krčevito in ga vedno težje obračam.

»Babica, tako ne bo šlo,« se oglasi študent. »Ustavite. Bom jaz vozil.«

Kot v pravljici se pred mano zariše postajališče, kjer zamenjava vlogi. Z gumijastimi nogami in solzami na robu trepalnic se opotečem do sopotnikovega sedeža. Zrušim se nanj in zaprem oči, študent pa se bori z meglo 40, 50, 60. Na trojanskem klancu se megla razredči in sončni žarki pozlatijo travnike in gozdove.

»Izpit sem zamudil,« ugotovi mladenič, jaz pa ga povabim na kavo in krofe.

Maribor, 7. 10. 2021

DENIS REŽONJA

Kronike pomladne države prolog: Preizkušnja

»Na generala čakaš?« je po dolgi tišini spregovoril sedeč mož v vojaški uniformi. Moški v temni jakni, s prekrizanimi rokami naslonjen ob steno nasproti, je svoj pogled odvrnil od tal ter se zazrl vanj.

»Da.«

»Torej si tukaj za sprejem?«

»Tako.«

»Tudi jaz.«

Uprizoril je prijazen nasmešek, nato se je s pogledom vrnil k tlom.

»Jaz sem Stefan, mimogrede,« je nenadoma vstal mož v uniformi in iztegnil roko.

»Pod poveljem majorja Temnikarja. Bataljon Snežni smodnik.«

»Lazarus,« se je z globokim glasom predstavil moški v jakni, medtem ko je krepko sprejel tovariševo dlan. »Bataljon Morana, povelje majorja Pepevnika.«

»Me veseli.«

»Enako.«

Čakalnico je ponovno oblegla tišina.

»Kako je šla dvomesečna preizkušnja?« jo je kmalu prekinil Stefan.

»Ni bila ravno mačji kašelj, moram priznati.«

»Hah. Tudi jaz. Celo priprave na talstvo in mučenje so pustile poseben vtis na mojem telesu. Še vedno čakam, da mi zrastejo nohti, kjer so mi jih izpulili.«

»Potem si še na dobrem,« se je nasmehnil Lazarus. »Jaz ne morem pričakovati, da mi nazaj zraste modrostni zob.«

Vojaka sta se zarežala.

»So pa nekateri prestali še dosti hujše stvari,« je dodal Stefan.

»Pri nas nekateri sploh niso preživeli.«

»A celo tako?«

»Očitno so bili zelo odločeni priti v Fantome, a žal njihovo telo in um nista vzdržala.«

»Svaka čast, da so tako vztrajali. Pri nas so se tisti, ki niso zmogli, vdali in se poslovili od svojih sanj o Fantomih. Ne vem, zakaj se potem sploh prijavljajo na takšno preizkušnjo, če niso dovolj trdni zanjo. Saj so sami vedeli, da bodo morali postaviti na kocko svoje življenje.«

»To je res.«

»Morali bi pričakovati, da bo urjenje tukaj pa že zares visoka stopnja težavnosti. Preizkušnja za Fantome ne more biti kar neko navadno vojaško urjenje.«

»Tako,« je pritrdil Lazarus.

Za nekaj trenutkov sta utihnili. Stefan je kmalu zopet spregovoril: »In? Si pripravl-

jen na Neronov preizkus?»

»Če po pravici povem,« se je nasmehnil Lazarus, »si niti malo ne znam predstavljati, kaj me čaka. Tako da ne vem, na kaj sploh biti pripravljen.«

»Hah. Tudi jaz. So mi pa rekli, da ima general Neron veliko več na zalogi kot pa kakšna dvomesečna preizkušnja.«

»Sem tudi sam slišal tako.«

»Baje ima svojevrstne ekstreme,« se je namuznil Stefan. »In v bistvu že nestrpno pričakujem, da jih izkusim.«

Lazarus je prikimal in pri tem znova izrazil vljuden nasmešek.

Izenada so se na koncu čakalnice odprla vrata, skozi katera je stopil možakar višjega čina. Njegovo uniformo sta plemenitili sijoči se medalji časti in hrabrosti.

»Tukaj za sprejem, gospoda?«

»Da, generalpodpolkovnik,« sta enotno izkazala salut.

»Potem pa kar naprej. General vaju pričakuje,« je strogo rekel možakar ter se napotil iz čakalnice.

Stefan in Lazarus sta vstopila v širok zatemnjen prostor, prežeman z blagim hladom ter vonjem po cigaretnem dimu in pepelu. Nekaj korakov pred njima je stala pisalna miza, po kateri so bili sistematično razvrščeni: razprti kartoteki in dnevnik; pepelnik, iz katerega se je rahlo kadilo ter verižica z obeskom vojaške identifikacijske ploščice, na kateri je bila vgravirana šifra »SIGMA«. V kotu pisarne je stal visok in krepak mož v črni obleki. S prekrižanimi rokami je nepremično srepele v zasneženo oporišče skozi edino razgrnjeno okno v sobi.

»Oprostita vonju, gospoda,« se je oglasil. Njegov glas je bil globok in resnoben.

»Generalpodpolkovnik ima precej slabo navado, ki ga bo nek dan stala pljuč.« Obrnil se je k vojakoma ter počasi stopil do svoje mize. »Malce temno je tukaj. Naj vaju ne moti.«

Usedel se je in si približal kartoteki na mizi ter ju v dolgi tišini pregledoval, medtem ko sta Stefan in Lazarus opazovala njegovo početje vsak na svoji strani na sredi velike pisarne.

»Narednik Lazarus?« je Neron vzpostavil globok očesni stik z moškim v jakni. Generalove oči so bile nenavadnega pigmenta – ognjeno rdeče. Zanetile so hladen in mrk pogled. Lazarus se je znašel v njihovem odsevu. V njem se je prebudil znan temačen občutek.

»Da, general.«

»In narednik Stefan,« je Neron pogledal v moža v uniformi.

»Da, general.«

Mirno je odprl svoj dnevnik in naredil nekaj zapiskov, nato je vstal in prekrižal roke:

»Civilizacija propada. Tukaj sta, narednika, ker sta se jo odločila pobrati na noge skozi vojno. Vojna je kaos, ki ga ustvarja človeštvo, ko je samo v kaosu. Je pot, nujna za prehod v napredek in v novi mir. V Fantomih bosta spoznala najtemnejšo silo, ki jo vsak posameznik skriva globoko v sebi. Spoznala bosta popolno svobodo, ki jo vsak posameznik skriva globoko v sebi. Spoznala bosta notranji kaos. Poskrbel bom, da se ga bosta dotaknila in ga potegnila na plan. To bo vajino najpomembnejše orožje za vsako oviro, ki vama bo kadarkoli stala nasproti.« Neron je za trenutek utihnil in s počasnim tempom bliže stopil k vojakoma. »Preden pa prebudim to skrito moč v vaju, se bosta morala soočiti še z zadnjo preizkušnjo za vstop v mojo elitno skupino. Seveda to že vesta.«

»Da, general,« sta enotno pritrdila.

»Zagotovo vesta tudi, da moj sprejemni test ni preprost. Če mislita, da sta pripravljena nanj, se strinjata tudi z njegovim tveganjem.« Neron je zopet umolknil in le gledal v vojaka.

»General,« se je nenadoma oglasil Stefan. V njegovem tonu je bilo zaznati rahlo negotovost, ki jo je skušal prikriti.

Neron ga je nekaj trenutkov le resnobno opazoval. »Da, narednik Stefan? Vas morda kaj zanima?«

»Da,« je rahlo pogoltnil Stefan. »Vprašal bi – če smem – kaj natanko je to tveganje? Mislim, slišal sem zanj, a nikoli ...«

»Z razlogom,« ga je hladno prekinil Neron. »Potek moje preizkušnje ostaja tajnost. Nobenemu kandidatu ne dovolim, da ga omenja po tem, ko ga doživi.« Za trenutek je utihnil ter premeril oba vojaka. »Že sam sprejem tveganja je tveganje. Hočem, da mi pokažeta, kako se soočita z nečim, na kar nista nikakor pripravljena. Takšna preizkušnja ne bi bila smiselna, če bi vedela, kaj vaju čaka,« je resnobno razložil. »Se ne strinjata?«

»Da, general,« sta rekla v eno.

»Tveganje je ključnega pomena v tej preizkušnji. Kako ga bosta prenesla, mi bo dalo jasen odgovor, če sodita v Fantome,« je umirjeno nadaljeval general. »Ampak to je seveda vajina odločitev. Sedaj imata zadnjo priložnost, da se pobereta od tu, če sta dobila pomisleke. Dajem vama popolnoma svobodno odločitev še tik pred začetkom preizkušnje.«

Lazarus je za hip pogledal proti Stefanu. Na obrazu in telesu svojega tovariša je zaznal večjo mero negotovosti.

»Torej! Narednik Stefan. In narednik Lazarus. Lahko pričnemo?«

»Da, general,« sta hrabro odgovorila, toda Lazarus je vedel, da Stefanov odgovor ni bil povsem iskren.

»Odlično,« se je hladno nasmehnil Neron. »Sedaj bosta sedla vsak na svoj stol,« jima je pokazal sedeža za njima. »Zastavil vama bom tri vprašanja. Po tretjem bom vedel, če sta pravi material za mojo ekipo, in bomo zaključili.«

Lazarus in Stefan sta se zmedeno spogledala. V Stefanovih očeh je bilo celo videti olajšanje.

Samo vprašanja? je pomislil Lazarus.

»Je kaj narobe, narednika?«

»Ne, general,« sta odgovorila in se odpravila do svojih stolov. Obrnjena proti Neronu sta se usedla daleč drug od drugega – Lazarus je s prekrizanimi rokami sedel na skrajni levi strani pisarne, Stefan pa, z rokami položenimi na naslonjali, na skrajni desni strani.

»Pa mi povejta, gospoda: zakaj sta se odločila priti v Fantome?«

Lazarus in Stefan sta zopet izrazila rahlo zmedenost.

»Oprostite gospod,« je spregovoril Stefan. »Je to vprašanje že del preizkušnje?«

Neron ga je srepo premeril. Lazarus je opazil, da ima general na svoji obleki pripet obesek jantarjevega kamna. V njem je bil utrjen droben fosil črnega škorpijona.

»Seveda,« je mirno pritrdil Neron. »Saj smo se strinjali, da lahko pričnemo.« Za trenutek je v prostoru zastala tišina. »Pa lahko kar vi začnete, narednik Stefan, če ste se že prvi odzvali. Povejte mi, kaj vas je pripeljalo sem.«

Stefan je rahlo pogoltnil in se za kratek čas zamislil, medtem ko je Neron hladno

strmel vanj s svojimi nelagodnimi rdečimi očmi.

»Za Fantome sem se odločil, ker se hočem kot vojak izboljšati na vseh področjih, izuriti se hočem fizično in mentalno do najvišje stopnje, doseči hočem svoj najvišji potencial ter se izučiti v vrsti neustrašnih elitnih borcev. Moj cilj je prebuditi najmočnejšo silo v sebi – morda ravno tisto, ki ste jo prej omenili.«

Po Stefanovem odgovoru je tišina obdala prostor. General je še vedno zrl vanj.

»Narednik Lazarus?« se je nenadoma obrnil proti možu v jakni. »Zakaj ste tukaj vi?«

Lazarus se je za nekaj trenutkov posvetil tlom. Ko se je soočil s srepm pogledom generala, je rekel z globokim glasom: »Sem me je pripeljala smrt.« Stefan ga je premeril z interesom in tudi na Neronovem obrazu je bilo opaziti zanimanje.

»Smrt?«

»Tako.«

»Mi lahko razložite podrobneje, narednik?«

Lazarus je nekaj trenutkov resnoben ohranil tišino, nato je spregovoril: »Določeni ljudje so mi povzročili gorje in v meni prebudili absolutno jezo in sovraštvo. V Fantomih verjamem, da bom pridobil popoln nadzor nad tema čustvoma in ju znal izkoristiti v svoj namen. Ko se dokončno izurim, bom tako povsem pripravljen na maščevanje, kajti ne nameravam dovoliti ljudem, ki so prekleli moje življenje, izmakniti se svoji pravični usodi.«

»Hm. Zaradi teh ljudi torej trpi ...«

»Ne,« ga je odločno prekinil Lazarus. »Povzročili so mi bolečino in na začetku sem zaradi nje doživljal tudi trpljenje, toda ne več. Trpljenje sem se naučil nadzorovati. Pretvoril sem ga v vojaške sposobnosti. Ostali pa sta bolečini – jeza in sovraštvo – in ti nočeta ponikniti, ampak me ne mučita, temveč samo bivata v meni in rasteta v moč. To moč pa hočem še bolje izluščiti v Fantomih.«

»Hm,« se je hladno nasmehnil Neron. »Bolečina in trpljenje vam ne pomenita isto.«

»Seveda ne. To sta dve popolnoma različni stanji uma. Bolečina je neizogibna in lahko večno zaznamuje, toda trpljenje je ustvarjeno po lastni volji in je tako povsem nepotrebno. Zato zakaj mu dovoliti nadzor in zakaj ne bolečine vzeti v svoj prid.« General je nekaj časa le srepo opazoval Lazarusa.

»Gremo kar na naslednjo vprašanje,« je nenadoma rekel. »Koliko ljudi sta ubila?«

Ozrl se je proti Stefanu: »Spet lahko začnete vi, narednik.«

Tega je vedno bolj preganjala negotovost, kar je bilo videti na njegovem obrazu.

»Mislim, da ... No, ne vem točno. Najverjetneje okoli petnajst, dvajset. Mogoče malo manj. Med njimi zagotovo ni bilo civilistov. Samo nasprotnikove vojaške sile. No, če sem iskren, nikoli nisem prešteval ...«

»Kaj pravite vi, Lazarus?«

Brez potrebe po premlevanju je hladno odgovoril: »Oseminštirideset.«

Pisarna se je predala tišini in Neron se je poglobil v krajši razmislek, nato je vprašal:

»Od podrejenih sem slišal, da vas tovariši kličejo Senca. Je res tako, narednik Lazarus?«

»Da, general.«

Stefan je osuplo zastrmel v Lazarusa.

»Bi mi razložili, od kod izvira ta vzdevek?« je Neron vprašal moža v jakni.

Lazarus je po nekaj trenutkih tišine pričel pojasnjevati: »Moja strategija bojevanja temelji na skritosti. Moje napadalne taktike se tako nanašajo na neopaznost, tihost in na bliskovitost. Sovražnika znam presenetiti na njegovem lastnem teritoriju, brez da

bi se ta zavedal moje prisotnosti, in ga v istem trenutku popolnoma neslišno likvidirati. Zaradi tega pravijo, da sem kakor sovražnikova ...»

»Senca?« ga je nenadoma prekinil Stefan in se spogledal z njim. »Ti si Senca?« Neron ga je srepo prešinil: »Torej ste tudi vi že slišali za ta vzdevek, narednik Stefan?«

»Da, general,« se je zazrl v Neronu.

»Očitno mi bo več o vas povedal vaš tovariš, narednik Lazarus,« se je hladno nasmehnil general. »Če vas ne moti.«

»Seveda ne,« je resnobno odvrnil Lazarus.

»Potem pa nadaljujte, prosim, narednik Stefan.«

Vojak je nekaj trenutkov rabil za poseg po spominu, nato je spregovoril: »V mojem bataljonu je veliko govora o Senci. Oziroma veliko se govori o akciji Moraninega bataljona v južnejšem območju Ledenije, kjer je v gozdu blizu ene izmed vasi bataljon zasledil večji kamp sovražnika. Ponoči je Morana v skriti napad na taborišče poslala le enega izmed svojih vojakov, ki je sam usmrtil triindvajset oboroženih stražarjev brez vzbujanja kakršnekoli pozornosti. Tako je naredil pot bataljonu, da je ta lahko brez težav obkolil in zajel taborišče. Preživeli ujetniki so poročali, da so njihovi tovariši tako iznenada začeli izginjati drug za drugim brez vednosti kaj in od kod prihaja nevarnost oziroma brez gotovosti, da nevarnost sploh obstaja, da so se počutili, kot da jih preganja njihova lastna senca.«

»Tudi mojo pisarno so dosegle govorice o akciji Morane,« je pripomnil Neron. »In izgleda, da so več kot samo govorice. Ste res bili vi tisti, narednik Lazarus, ki mu je uspelo samemu pospraviti celotno taborišče sovražnika?«

»Eliminiral sem le del sovražnikove straže z izvedbo svoje strategije in tako odigral vlogo znotraj svoje ekipe. Preostali v bataljonu imajo enake zasluge za zajetje taborišča kakor jaz.«

»Triindvajset nasprotnikov je več kot le del straže. Vaš instinkt za ubijanje je izjemen, narednik. Kako dolgo se že urite v vojski?«

»Deset mesecev.«

Stefan je osupel.

»Manj kot eno leto urjenja in ste napredovali že v Moranin bataljon ter prišli do tako visoke številke ubojev, narednik?« se je srepo nasmehnil Neron. »Zares izjemno,« je dodal in prostor prepustil krajši tišini. »Torej, počasi bomo zaključili. Čaka vaju samo še zadnje vprašanje. Najprej pa ...« Stopil je nazaj do svoje mize in se usedel. »Sezita pod svoja sedeža.«

Stefan in Lazarus sta se presenečeno spogledala, nato sta počasi potipala pod svoja stola.

»Kaj za ...?« je sam pri sebi zmoljl Stefan, ko se je dotaknil trdega kovinskega predmeta.

Potegnil ga je izpod sedeža. Tudi Lazarus. V rokah sta si z začudenjem ogledovala težka srebrna revolverja. Iz predala je svojega povlekel še Neron in ga položil na svojo mizo.

»No tako, narednika,« je rekel in naredil zapis v svoj dnevnik. »Vstanita, prosim.« Ubogala sta ga. »Vajini orožji sta nabiti. Z njimi bosta odgovorila na moje zadnje vprašanje.«

Stefana je oblila polt. Lazarusov obraz je ostal miren in resnoben.

»Vprašanje se glasi: sta za Fantome pripravljena žrtvovati tudi svojega lastnega

tovariša?»

Molk je ubijal prostor. Vojaka se nista znala odzvati.

»General, je to ...«

»Nikar ne govorite, narednik Stefan,« je hladno rekel Neron in oba vojaka srepro premeril s svojimi ognjenimi očmi. »Na zadnje vprašanje mi bosta morala odgovoriti z dejanjem.«

»Ampak, to je ...«

»Narednik. Moja preizkušnja je bila popolnoma prostovoljna odločitev. Dal sem vam priložnost, da se njenemu tveganju izognete. Ampak zdaj več ni poti nazaj,« je general rekel v zelo mračnem in hladnem tonu. »Narednika. Sedaj imata na voljo le dve izbiri.« V roke je vzel svoj revolver in tudi sam vstal. »Pokažita mi, kateri od vaju je dovolj sposoben za Fantome ali pa danes nobeden od vaju ne bo zapustil te sobe živ.«

Smrtna tišina je zajela prostor, tesnobni hlad je preplaval telesi narednikov in še uboge delce svetlobe, ki so pronicali skozi edino razgrnjeno okno, je zadušil mrak pisarne.

»Lazarus,« je izdaval Stefan ves iz sebe.

Njegov tovariš se je bridko a sprijaznjen sam s sabo zazrl v njegove prestrašene oči.

*

Po steni je bila razpršena kri. Na tleh je ležalo truplo. Tema, hlad in tišina so še vedno mučili pisarno. In vonj po dimu je bil še zmeraj navzoč.

General je s svoje mize pobral verižico z obeskom vojaške identifikacijske ploščice. Stopil je do vojaka in mu jo izročil: »Dobrodošli v Fantomih, narednik. Tvoje ime je sedaj izbrisano. Od danes naprej si le šifra – SIGMA49.«

NOEMI ČOP

Monolog ob razhodu

Odvisnost je prasica. Ne, odvisnost je kurba. Ker te poteši. Za trenutek. Potem je mimo. Ti pa drago plačaš. Vedno znova. Tisti mesec, ko nisva bila skupaj, je bil težek. Res. Z vsakim dnem je v meni, v mojem želodcu nastajala večja in večja luknja. Jaz sem to luknjo polnila s hrano. Žrla sem in se basala. Ampak vsak dan, vsako uro, vsako minuto sem razmišljala o tebi, samo o tebi. Želela sem si te. Med svojimi prsti sem te pogrešala. Pogrešala sem te med svojimi ustnicami. Pogrešala sem te v svojem telesu. Vse, kar sem si želela, je bil tvoj vonj, ki bi mi napolnil pljuča, vsak moj organ, sleherno celico mojega telesa, ki je želela biti prepojena s tvojo esenco.

Strah je tisti, ki naju je ločil. Strah, da me boš ubil. Da me bo moja ljubezen do tebe stala življenja. Po tolikih brezskrbnih letih s teboj, ko me je ta odvisnost, ta kurba, gnala naprej, me za trenutek potešila, me drago stala ... Po tolikih letih me je prvič postalo strah, kam vse to vodi? Najina ločitev je bila neizbežna. Še vedno je neizbežna. Na vsak način se je otebam, pa oba veva, da bo prišel dan, ko bova zares prišla do razpotja. Tega dne se bojim. Res. Ko pomislim, da se nikoli več ne bom prepustila skušnjavi, ki mi jo predstavljaš, me preplavi tak otožen občutek. Tak občutek, ki ga imaš ob izgubi najboljšega prijatelja ... Veš, po tistem mesecu, ko sem te vzela nazaj ... Takrat sem mnoge razočarala. Mnoge sem izneverila. Mnoge najbližje, ki sem jih skupaj s sabo prepričevala, da mi bo uspelo živeti brez tebe. Pa mi ni. Ampak prišel bo dan, ko bom čisto zares morala nehati kaditi.

AGNES KOJC

Bolečina metuljev

Počasi se usedem na hladno hrapavo površino klopce, ki sameva pod mogočnim hras-tom sredi parka. Utrujeno iztegnem noge in vdihnem svež, skoraj že jesenski zrak, ki ima tu in tam že ostre robove. Komaj se premagam, da ne zajočem – čudi me, da še sploh zmorem potočiti kakšno solzo glede na to, da sem v zadnjih dneh prelila veliko te dragocene tekočine, ki nastaja v solznih kanalih in na nek skrivnosten, a odrešujoč način čisti globine našega telesa in tiste kotičke duše, ki postanejo prestupeni, da bi še zmogli urejenega sobivanja s preostalimi deli jaza. Nisem povsem prepričana, kaj me je privedlo do tega, da sedaj sedim tukaj, vsa strta, nemočna in prestrašena. Vem le, da so zadnja leta – predvsem pa letošnje poletje – zame pomenili več prelomov in spreminjanja, ki so mi vsakič odtrgali kak košček nedolžnega zrenja v svet. Oklep užaloščene otopelosti mi nenadoma razrahlja pritisk nečesa mehkega na moje koleno. Beli metuljček. Priletel je k meni. Očarana nad njegovo zaupljivostjo in previdna, da ga s svojimi hitrimi gibi ne bi splašila, si ga ogledam. Bil je čisto bel in na drobnih tipalkah je imel nekaj cvetnega prahu. Morda je isti, ki sem ga videvala že vse poletje. Ob njegovi nežnosti in krhkosti se mi zdi, da lupina okrog mene končno začne pokati. Nenadoma si v drobni sekundi drznem poklekniti pred razlogi svoje žalosti. Spremem-be, me prešine. Spremembe me lomijo. Zdi se mi, da sem zgolj nemočen opazovalec svojega življenja, ki samovoljno šofira v svojo smer, kot da bi ga usmerjal avtopilot. Zdi se mi, da se enako dogaja tudi s svetom. Vse se spreminja. Družba zapušča dolgo obdobje znanega in se podaja v območje nepoznanega, sooča se z nečim, česar si nis-mo znali nikoli predstavljati. Epidemije. Stiske. Napetosti. Nemiri. Nasprotovanja. To se je dogajalo našim prednikom stoletja nazaj. Nam se ne bi moglo, smo mislili. Pa se. In to še kako zares. Zdi se, da smo kot gosenica v bubi, ki jo boli, ko si v podobi metulja utira pot v novo življenjsko obdobje. Preobražamo se. Na boljše? Na slabše? Bog ve. In tudi moje življenje ... Zavzdihnem in bolečina me spet prestreli kot pištolin metek. Konec študentskega življenja. Konec varne cone udobja zibelke. Magisterij. Iskanje službe. Želja po novem začetku s tabo. Spremembe v meni. Spremembe v tebi. Zrasla sem. Nisem več ista. Nedolžnost in naivnost majhne deklice sta odšli. Sem sladkejša ali grenkejša? Mislim, da sem vsakega nekaj. Vse naekrat butne z mene kot iz vulkana in zdi se mi, da metuljček to začuti, saj mu krila nežno vztrepetajo. A ne odleti. Ne še. Najprej mi mora predati še eno lekcijo bolečine metuljev. Vsi smo bube, me prešine. Vsakega boli, ko se mu trgajo vezi v ovojih in postaja premajhen zanjo. To je sprememba. Trganje ovoja tistega, kar smo že prerasli, tistega, kar nam ne more več nuditi dobrih pogojev za naprej. Seveda so dobre in slabe spremembe. A tudi metulji

so beli, črni, modri, rumeni, rjavi. Noben ni enak. Kot tudi spremembe niso enake. Pomembno je, da jim pustimo, da so takšne, kot so. Da pustimo sebi, da smo v njih takšni, kot smo. Da trezno in mirno prestanemo bolečino in sprejmemo svojo krhkost v lastni negotovosti. Vedno so tukaj zato, da nas potisnejo na novo planjavo, novo polje, nov ocean in novo puščavo. Zato, da lahko gremo od tam naprej. Vendar pa ... Sonce bo še vedno zašlo in vzšlo. Letni časi se bodo še vedno menjavali v istem ciklu. Tudi če se zunaj vse spremeni. Nenadoma te zagledam pred seboj. Takšnega, kot si bil, ko sem se zaljubila vate. V tisti modri majici. Z enakim igrivim nasmeškom na obrazu. In z enako skrivnostnostjo v očeh. Najino svetlo bistvo je ostalo enako, kljub temu da sva oba odrasla, oba zrelejša, slajša in grenkejša. Ko te v duhu poljubim in vse v meni zapoje od občutka varnosti ter izpopolnjenosti, spoznam, da je to tisto, kar se ne spreminja. Ljubezen ostane. Povezanost ostane. Izkušnje in spoznanja ostanejo. Modrost ostane. Človek v svojem jedru ostane. Tudi, če je spremenjen iz gosenice v metulja. Jaz ostanem. Ti ostaneš. Nove verzije s starimi odtenki in z lepšimi potezami. Zrelejše. Skupaj ali narazen, ni pomembno. Ker sva v sebi še vedno ista. Ko me ta misel objame, se sprostim. Žalost izgine v ognju, ki prasketa v meni. V ognju sprememb. Ki bo požgal staro in zanetil novo. Nasmehnem se. Ti in metuljček izgineta. Ti se skriješ v moje srce, kjer si vedno na varnem ne glede na tisoč in eno spremembo, ki nas bo požgala, preoblikovala, raztrgala in zacelila. Metuljček pa odleti visoko v nebo, odkoder je bil poslan. Belina njegovih kril se zlije z zlato sončno svetlobo v en sam lesk. Kot da bi želela reči varni ste. Ljubljeni ste. Ne glede na vse.

EVA KURNIK

Zlato listje v snegu (odlomek)

35. Očetova pripoved

Želela je slišati razlago. Morala jo je. Potrebovala je resnico. Kar mu je seveda namerala povedati. Nežno.

»*Vati*¹, te lahko nekaj ...«

»Vprašaj? Daj.«

»To je tvoj brat.«

»Ja. Ja?«

»Kaj pa njegova žena? Je to ženska, o kateri si mi pripovedoval?«

Pokimal je. »Kaj bi rada izvedela?«

»Vse. Zakaj ji nisi povedal? Ne razumem.«

»Preveč me sprašuješ. Kaj te res zanima?«

»Zanima me, kaj sploh hočeš. Od nje, od brata ... Zakaj si molčal, zakaj jima nisi ...«

»... Vsega povedal? Odkrito povedano, še sam ne vem.«

»Kaj boš storil?«

»Ne vem! Erika, ne vem, razumeš? Prvič v življenju ničesar ne vem.«

Ni vedel ali ni hotel povedati? Erika je začutila, da bi morala ukrepati. Če ni šlo zlepa ... »Kaj je s to Amelijo, a potuje v času?«

»Ne šali se, *Kind*². Zdaj res nisem razpoložen za to.«

»Saj se ne. Si videl njeno pričesko? Misli, da je Emmy Göring³?«

»Ne. Nikoli več ne reci tega. Vsaj pred mano ne.«

Zvenel je, kot da sta na pogrebu. *Um Himmels willen*⁴! »*Vati*, kaj ti je?«

Maks se je sesedel v naslonjač. Glavo si je podprl z rokami. Za trenutek je bilo videti, kot da se je vse breme sveta znašlo na njegovih ramenih. Nato se je zravnal in pogledal navzgor, njegov pogled se je na kratko srečal z Mijinim.

Kar prestrašila se je. Še nikoli ga ni videla v takšnem stanju. Tako nemočnega. Čemu je bil tak? Zaradi žalosti? Krivde? Ni vedela. Zavedala se je le, da otroci ne bi smeli plačevati dve desetletji starih napak.

Erika ne bi smela plačevati zanje. Sploh za tiste, ki jih ni zagrešil njen oče, ne.

»Erika. Pusti očetu kakšno minutko. To ni majhna stvar.«

Erika se je zasukala k njej. »Čakaj, veš kaj o tem? Že ves čas? To ni res! *Vati*, zakaj

1 Očka.

2 Otrok.

3 Emma Johanna Henny 'Emmy' Göring, roj. Sonnemann (1893–1973): druga žena nemškega rajhsmaršala Hermanna Göringa.

4 Za božjo voljo.

moram vedno vse izvedeti zadnja? Nisem več otrok, a z mano ravnaš kot ...«
»Ker gre za tvoj odnos s Petrom.« Odnos, ki je v zadnjih morda tednih napredoval že do neslutene stopnje, o čemer sam ni vedel ničesar. »Za razlog, zaradi katerega nisem hotel, da se zbližata. Sedi, *Schätzchen*⁵.«

MARINA BAJIĆ

Something Shiny

Oliver wanted so badly to cry.

He had been scavenging food all morning and just as he found a piece of what looked like moldy bread, a patient and determined seagull swooped down and snatched it straight out of his hands. Pulling his oversized coat around him tightly, he pinched himself, trying to stop the tears bursting to the surface. The wind picked up, carrying the fallen leaves down the cobbled street.

Edith wasn't having much luck either.

She had been tasked with picking up small parts they could later sell on the black market, but so far, she had only managed to scavenge one old cog and one of those tiny springs they don't make anymore. Pulling herself off her scabbed knees, she straightened up and wiped her face, leaving behind an ashen smudge.

They met up in one of the back alleyways.

Edith opened her palms and showed him the cog and the spring. Oliver was completely empty-handed. They looked at each other. Oliver raised an eyebrow. *What do we do now?* Edith held up the two parts. *We look for more of these.*

They didn't split up this time.

Together, they wound their way through the streets of the Worker's District, passing people who were on their way to—or returning from work—making their way down to the Docks. They descended the concrete steps onto the concrete walkway along the concrete dock, where sailors and traders were soaking up the five rays of sunshine that managed to break through the clouds. The wind was blowing Edith's long hair across her face. They stopped and Oliver handed Edith the coat. She adamantly pushed it away. *You're cold too.* Oliver shook his head. *I've been wearing it all morning. Now it's your turn.* Slowly and very reluctantly, she took it and pushed her frail arms through the sleeves; the coat hung on her like a dress.

They reached the lowest point of the Docks.

It was a tiny alleyway that led to the oval sewer gate. The gate was made out of iron bars so water could steadily pour through, but no one except for maintenance could enter. Edith and Oliver crouched down to where the sewage cascaded into the ocean, covering their faces with masks they had made out of scrap fabric, with crushed basil leaves they had stolen from one of the many medicine shops and had them sewn into the fabric by a guy they knew. The crushed basil leaves masked some of the smell from the sewer, but theirs were wearing off. They had been too scared to venture and try and steal more, so they'd have to suffer the repugnant smell breaking through the

mask.

Nothing.

As they watched the waste make its way through the iron bars, they couldn't spot a single piece worth stealing. The murky, greenish-brown waters always made Edith's stomach churn. They crouched and watched. It was all so hopeless. They looked at each other again. Oliver's eyes glistened. *What do we do now?* Once again Edith extended her palm with the cog and the tiny spring, which had left crevices in her rough skin from being clutched too tightly. *We can try and sell these two and see what we get.* Oliver shook his head. *Not much.* Edith nodded. *We can try.*

They pushed themselves onto their feet and were off.

They zigzagged between the sailors, their heads in clouds of cigar smoke, ducked under the cargo of the loud merchants swearing in several different languages, until they made it back up to the streets of the Worker's District. They slowed their pace a bit to catch their breaths. The wind was carrying trash across the cobbled streets, but nothing they could use.

It started to rain.

They ducked into a familiar alley, under the slope of one of the roofs. Edith unfurled her coat and let Oliver in. Together they huddled, relying on each other for warmth, as Rockwell City was being washed away in the cold rain. They watched the water carry down various objects of different sizes, when suddenly Oliver spotted something shiny being carried away by the tide. Before his shivering body could react, the glimmering object was carried into a nearby hole. Oliver untangled himself from Edith and crawled over to check what it was. The hole was small, a dent made into the side of the building, possibly the fault of a bullet missing its target. He had to press himself to the wet ground, feeling the cold water soak through to his stomach, but he could at least see inside the hole. He pushed himself onto his knees and looked at Edith, eyes gleaming. *Something shiny's in there.* Edith cocked her head to the side. *Can you reach it?* Oliver shook his head. *No. But you can.*

Edith crawled over to him.

The rain was beating down on them as Edith pushed the coat into Oliver's hands. He immediately unfurled it over her head, giving her some cover from the downpour. She laid down on her stomach and peered into the hole. The mysterious object sat there, gleaming in the darkness. The hole was indeed too small for Oliver's clumsy fingers, but Edith's thin ones skillfully reached into the shadows until they felt the smooth surface of the object. They clutched to it with all their might, slowly pulling it out. As soon as the action was complete, Edith and Oliver retreated into the shadows like alley cats.

They observed the object.

It was smooth, round and shiny, covered by a layer of dirt from the tiny hole. Edith extended out her hand and let the rain do its job. Even though the item was now clean, they didn't recognize what it was. They had never seen anything like it before. Was it rich people money? Was it a rich people button? Was it a rich people buckle? They had no clue. One thing they were absolutely sure of was that it must be worth a lot. They looked at each other. Edith smiled. *We could sell this in the Relic District and*

get some food. Oliver nodded eagerly. *We could sell it for a lot of money and buy another coat.* Edith frowned. *The Relic District scares me. Someone might try and steal it.* Oliver patted her on the back. *I'll cling to it real tight so no one will see it.* Edith smiled once more. *Let's go then!* They headed off to the Relic District.

The thing could bring them money.

It could not.

They could become rich.

They could not.

Edith and Oliver didn't know.

They were happy.

KRITIŠKI PREMISLEKI, ČLANKI, INTERVJU

ANA AMBROŽ

Morje – preteklost, sedanjost in prihodnost

(Veronika Simoniti, 2019: *Ivana pred morjem*. Ljubljana: Cankarjeva založba)

Veronika Simoniti, pisateljica, prevajalka in lektorica, je izdala svoj drugi roman *Ivana pred morjem*, ki je bil leta 2020 nagrajen s kresnikom. Vojna, odtujenost, nenačrtovana nosečnost, splav, ljubezenska zgodba, osamljenost in šibkost – vse to in še več se prepleta v odlično zasnovanih zgodbah iz različnih časov in prostorov med različnimi generacijami ene družine.

Naslov romana je smiselno vezan na vsebino, čeprav le-to kot bralci uvidimo šele med branjem. Morje je navdih, simbol in metafora pripovedovalke, ki nas popelje v svojo zgodbo in zgodbo svoje družine – babice Ivane in dedka Adrijana ter njune hčerke Pine.

Zgodovinski roman, v katerem je v ospredju ljubezenska in družinska zgodba, ali bolje rečeno temačna skrivnost babice Ivane, se prične z vrnitvijo neimenovane pripovedovalke v slovensko Primorje. Pripovedovalka se vrne v staro družinsko hišo, saj jo mora očistiti in pripraviti na prodajo. V hiši pripovedovalka najde Ivanina stara pisma, ki jih je skozi življenje shranjevala – a za koga? Komu so pisma namenjena? Med pismi je shranjena tudi fotografija iz leta 1943, na njej sta noseča babica Ivana in pripovedovalkina mati Pina. Vse do tega trenutka je pripovedovalka verjela, da je bila njena mati edinka. Kaj se je torej zgodilo z otrokom v trebuhu? Kakšne skrivnosti so bile zamolčane v družini? Pripovedovalka nam z branjem pisem odkriva zgodbo in skrivnosti življenja pred, med in po vojni. Sporočilo se izčisti šele na koncu romana – medčloveške vezi v prepletenih zgodbah in različnih časih so trdne in jih niti skrivnosti ne morejo skrhati.

Zgodba romana ves čas sega v preteklost, v čas druge svetovne vojne, a avtorica z drobcu hkrati reflektira tudi svet, v katerem živimo danes. Pripoved v romanu je razbita, fragmentirana in avtorica hitro menjuje prizore ter dogajanje, kar je mestoma lahko moteče, vendar romanu doprinese tisto višjo vrednost. Ivana je zanimiv lik, ki se skozi zgodbo razvija, spreminja in ki jo spreminja družba, družbena dogajanja in življenje samo.

Jezik v romanu je poseben in zgodbo razpleta na subtilen, počasen in kompleksen način. Med branjem romana imamo občutek, da je sama zgodba postavljena v ozadje in da je poetičen jezik tisti, ki je v ospredju in je pomembnejši od snovi. Slog pisanja

je izredno tekoč in estetiziran, premišljene bogate metafore ter izbrani simboli pa na bralca učinkujejo tako, da ne želi, da se pripoved konča.

Pripovedovalka se ves čas sprašuje o svojem ravnanju – ali je prav, da prebira pisma? Ne bi morale skrivnosti ostati skrivnosti? A obenem pripovedovalka čuti potrebo, da zgodbo pove in tako ohrani spomine na preteklost. Roman je kompleksen, a vsebinsko odlično zasnovan in jezikovno izpiljen ter zato vsekakor vreden branja.

TJAŠA MIHOLIČ

Srca v igri

Zbornik leposlovnih del mladih slovenskih avtoric_jev LGBTQ+

Tom Veber, avtor, ki je bil v Litru jezika objavljen že večkrat, je izbral in uredil zbornik leposlovnih del mladih slovenskih avtoric_jev LGBTQ+, ki je izšel pri MKC Maribor. V spremni besedi je izrazil svojo misel »Zakaj še v 21. stoletju pravzaprav potrebujemo publikacijo s predznakom LGBTQ+?«. In zakaj? Biti del LGBTQ+ skupnosti še vedno ni nekaj vsakdanjega, saj so pripadnice_ki izpostavljeni družbenim normam večine in s tem povezanimi predsodki ter homofobijo. Namen publikacije je *vsaj za centimeter premakniti skupnost LGBTQ+ z odstavnega pasu marginalnosti proti avtocesti enakih možnosti*.

V zborniku je predstavljenih enaindvajset avtoric_jev, ki v svoja dela vključujejo teme LGBTQ+. Izbrani so avtorice_ji, ki so si že ustvarili ime v slovenskem in tujem literarnem prostoru kot tudi avtorice_ji, ki so svojo literarno pot šele začeli. Ustvarjalke_ci so predstavljeni s fotografijo, verzom in kratkim življenjepisom, temu pa sledi literarno delo.

Dela govorijo o vsakdanjih temah, še pomembneje pa je, da obravnavajo zanemarjene teme. Skupna jim je torej tema LGBTQ+, ki pa je v nekaterih delih povsem prikrita, v drugih zelo razgaljena. Ker gre za več mladih avtorjev, najdemo veliko različnih stilov pisanja, vendar prav nobeden ne razočara. V zborniku je več poezije, mene pa so najbolj prepričala prav prozna dela, ki so kratka, vendar še kako veliko povedo. Branje vseh del je prijetno in te lahko ponese v globoko razmišljanje, skozi dela pa lahko zaznaš tudi kritiko tradicionalne družbe. Pritegnil me je že sam naslov publikacije *Srca v igri*, ki se skriva v eni izmed objavljenih pesmi. *So ženske. So zgodbe. So srca v igri; ljubezni*. V igri so srca mladih avtoric_jev, ki svoje misli izlivajo na papir, in srca vseh nas, ki izlite besede sprejemamo vase.

Publikacija je pomemben korak za preseganje družbenih norm večine in vključevanje LGBTQ+ skupnosti v vsakdanjik literature. In mogoče kmalu več ne bo potreben predznak LGBTQ+, ampak bo tudi ta skupnost večinsko sprejeta in dodana v vsakdanjik.

ANA HELBL

Elementi detektivke in kriminalke v romanu Jezero avtorja Tadeja Goloba¹

0 UVOD

V prispevku predstavljam teoretično podlago in žanrske prvine detektivskega in kriminalnega romana, prav tako pa tudi značilnosti, v katerih se le-ta razlikujeta ali sta si v njih podobna in ju zato danes nekateri enačijo. Prispevek umešča avtorja in delo v literarnozgodovinski kontekst ter na podlagi literarnih likov, njihovih dejanj in karakterizacij, motivov in idej analizira ter izpostavlja žanrske prvine žanrov detektivskega in kriminalnega romana v romanu *Jezero* avtorja Tadeja Goloba.

1 LITERARNOZGODOVINSKA UMESTITEV AVTORJA IN DELA

Tadej Golob se je rodil leta 1967 v Mariboru. Po poklicu je novinar, kolumnist, v zadnjih letih pa tudi pisatelj, ki je nase opozoril z romanom *Svinjske nogice*, za katerega je leta 2010 prejel tudi kresnika. Avtor je svojo poklicno pot začel kot novinar, znan je predvsem po obsežnih in odmevnih intervjujih v reviji *Playboy*, kolumnah, alpinističnih zapisih in tudi alpinističnih dosežkih, saj se je med drugim povzpel tudi na Everest, po tej odpravi pa je skupaj z Davom Karničarjem in Urbanom Golobom leta 2000 napisal knjigo *Z Everesta*. S to knjigo se je tudi pričela njegova pisateljska pot.

Golobova knjižna dela so precej raznovrstna, saj je napisal več del za otroke in mladino, takšni sta zgodba za otroke *Kam je izginila Brina?* (2013) in mladinski pustolovski roman *Zlati zob* (2010), znan pa je tudi po biografijah znanih Slovencev, kot so Zoran Predin, Milena Zupančič, Alenka Bratušek, Peter Čeferin, Peter Vilfan in Goran Dragić. Piše tudi romane za odrasle, kot sta *Svinjske nogice* in *Ali boma ye!*, najbolj prepoznaven pa je postal s kriminalnim romanom *Jezero* (2016).

Po njegovem prvem kriminalnem romanu je bila posneta tudi istoimenska televizijska serija, ki se je na TV Slovenija začela predvajati decembra 2019, sestavlja pa jo 6 delov oziroma epizod. Vendar pa *Jezero* ni zadnja Golobova kriminalka, sledijo ji *Leninov park* (2018), *Dolina rož* (2019) in *Virus* (2020), v katerih zgodba prav tako sledi inšpektorju Tarasu Birsu.

Jezero je kriminalni roman avtorja Tadeja Goloba, ki je izšel leta 2016 pri Založbi

¹ Prispevek je nastal na podlagi seminarske naloge v okviru seminarja pri predmetu Izbrana poglavja iz književnosti 2019/2020 (Dvopredmetnega nepedagoškega študijskega programa druge stopnje) pod mentorstvom izr. prof. dr. Blanke Bošnjak.

Goga. Zgodba sledi inšpektorju Policijske uprave Ljubljana Tarasu Birsu, moškemu v srednjih letih, ki se na novoletni večer z ženo vrača s smučanja na Voglu. Tako v snežnem metežu naleti na dva policista in žensko, ki je v Bohinjskem jezeru našla neprepoznavno truplo ženske. Zgodba se odvija na več lokacijah po Sloveniji, v glavnem pa dogajanje poteka v bližini Bohinjskega jezera in v Ljubljani ter spremlja tako preiskavo treh umorov kot tudi zasebno življenje inšpektorja Birse. (Teran Košir 2019, Splet.)

2 TEORETIČNI PREGLED DETEKTIVKE IN KRIMINALKE KOT ŽANROV

Prvo klasično detektivsko zgodbo je v 19. stoletju izoblikoval Edgar Alain Poe. Ta vrsta je postala najbolj popularna ob koncu 19. stoletja, ko je doživela razcvet z Doylovimi zgodbami o Sherlocku Holmesu. Popularna je bila tudi v prvih desetletjih 20. stoletja. Skozi čas so se postopoma spreminjale značajske lastnosti detektiva, kar je vplivalo na nastanek t. i. *trde detektivke*, različice detektivske zgodbe. Postopoma se je vključevala tudi ljubezenska tematika. Najuspešnejši preobrat je detektivka doživela v t. i. zlatem obdobju kriminalke med letoma 1920 in 1940, ko se je pozornost pisateljev preusmerila v socialno motivacijo okolja, kar je predvsem dobro uspevalo ženskim avtoricam. Ena izmed takšnih avtoric je bila Agatha Christie, ki je s svojim detektivom Herculem Poirotom uvedla nove značajske lastnosti detektiva, kot so emocionalnost, občasna iracionalnost, druga nacionalnost (Hercule Poirot je bil namreč Belgijec), zanimanje za gospodinjstvo, ekscentričnost (Zupan Sosič 2017: 243).

Na Slovenskem se kot začetek kriminalke pojavijo *Poštna nakaznica* avtorja Jakoba Alešovca leta 1874. Po prvi svetovni vojni je opazen roman *Neznani storilec* avtorice Ljube Prenner iz leta 1939, literarna zgodovina po drugi svetovni vojni pa kriminalki ni bila naklonjena, saj naj bi šlo »malomeščanski« žanr. Pri nas se razvoj kriminalke zares začne šele v sedemdesetih letih 20. stoletja, ko se predvaja televizijska serija Vitomila Zupana *Vest in pločevina*. Ob koncu stoletja izstopajo romani, ki z žanrskim sinkretizmom prepletajo tudi druge romaneskne žanre (Zupan Sosič 2017: 243).

Kriminalka se je razvila iz detektivke, zato je prevzela tudi nekaj njenih značilnosti, kar pa včasih onemogoča razlikovanje med njima. Dandanes to razločevanje še dodatno zaplete sodobna kriminalka, ki s sinkretizmom romanesknih struktur omogoča prepletanje žanrov (Zupan Sosič 2017: 242–243).

Danes sta izraza detektivka in kriminalka že kar sinonimna, nekateri literarni kritiki ju celo enačijo. Kljub temu so med njima razlike, ki so predvsem vsebinske narave. V nadaljevanju bomo opisali najbolj značilne lastnosti detektivke in kriminalke.

2.1 Detektivka

Detektivka se osredotoča na razkritje in razrešitev zločina oziroma kriminalnega dejanja, tukaj gre za *zgodbo razkritja* (Zupan Sosič 2001: 44). Cilj detektivke je jasno in nedvoumno ugotoviti krivdo za zločin, pri tem pa se pripovedovalec ne osredotoča toliko na motive za zločin, saj je potem krivda bolj nejasna in nedoločljiva. Praviloma vsaka detektivka vsebuje tudi kriminalno zgodbo. Pri tem detektiv rekonstruira zločin,

kot je ta bil izveden (Pregelj 2007: 58).

Vsebinsko in strukturno določilo detektivke je uganka, ki je tudi temelj detekcijske naracije oziroma razkrinkovalne pripovedi. Ta je stalnica v detektivkah in kriminalkah ter razvija razmerje med različnimi enakovredno verjetnimi, a kontradiktornimi razlagami s pomočjo suspenza in anticipacije (Zupan Sosič 2017: 366). Napetost, ki jo opazimo pri tej vrsti naracije, izhaja iz odnosa med začetnim predmetom preiskave in osrednjo skrivnostjo.

Detektivka se torej osredotoča na zločin in razrešitev le-tega, že samo ime pa pove, da je osrednji lik detektiv, zato se zgodba nanj tudi osredotoča. Zgodbo pripoveduje detektiv oziroma je pripovedovana z njegove perspektive, v klasičnih detektivkah pa lahko večkrat zasledimo, da je pripovedovalec nekdo, ki je detektivu blizu, na primer njegov prijatelj (v Doylevih zgodbah o Sherlocku Holmesu je pripovedovalec Watson), kar omogoča nekakšno distanciranje od detektiva in njegove genialnosti. Vsaka detektivka vsebuje kriminalno zgodbo, prav tako je detektivka nadrejeni pojem, zato kriminalko obravnavamo kot zvrst detektivke. V klasični detektivki se po razrešitvi umora ponovno vzpostavi red, ki je bil z zločinom porušen, to je tudi cilj klasične detektivke. Klasični detektiv se redko zaplete v intimne odnose, prav tako pa ohranja emocionalno distanco do žrtve. Zločinec v klasični detektivki je redko kaj več kot posameznik, ki zaradi specifičnega motiva zagreši zločin.

2.2 Kriminalka

Pri kriminalki je v ospredju zločin, gre za *zgodbo zločinca*, torej gre tukaj za drugačno osvetlitev zločina kot pri detektivki (Zupan Sosič 2001: 44). Lik kriminalca je v kriminalki vedno povezan z likom detektiva, zato tudi ne more biti deležen enake pozornosti kot detektiv v detektivki. Predstavlja detektivovo nasprotje, hkrati pa detektivu nikoli ni zares enak (Pregelj 2007: 81). Pri kriminalki zločinca spoznamo že na začetku, zato pa so toliko bolj poudarjene kazen, psihološka ocena zločinca in moralna ocena njegovega okolja (Zupan Sosič 2001: 44).

Klasična kriminalka in detektivka imata več podobnosti kot razlik. Obe vsebujeta detektivsko shemo *truplo-detektiv-zločinec*, druge skupne lastnosti pa so še detektiv in njegov zaupnik, navidezno nerešljiv umor in potrditev osumljenca. Skupna jima je tudi detekcijska naracija oziroma razkrinkovalna pripoved, obe pa vsebujeta razkrinkavanje dokazov, dejstev, okoliščin, po katerih detektiv sklepa o zločincu (Zupan Sosič 2017: 244). Tako kot detektivka ima tudi kriminalka za osnovno strukturno enoto uganko, a se kriminalka bolj posveča povzročiteljem zločina in kazni.

Sodobna kriminalka se ukvarja tudi z iskanjem lastnih narativnih znakov, saj se poleg tega, da se sprašuje, kdo je storilec, sprašuje tudi, kaj je kriminalka, s tem pa se rahljajo trdna žanrska pravila (Zupan Sosič 2017: 335).

Alojzija Zupan Sosič (2017) navaja, da med klasično detektivko in kriminalko sicer

lahko ločujemo, a svetuje, da pri sodobni kriminalki ločevanje odmislimo zaradi žanrske hibridnosti, ki se v takšnih delih pojavlja. Če je klasična kriminalka veljala za trivialno literaturo, je sodobna kriminalka prekršila kar nekaj žanrskih konvencij: poljubno je spreminjala shemo *truplo-detectiv-zločinec*, identitetno uganko zločinca je spremenila v skrivnost pripovedovalca ali same pripovedi in tako naprej. Zločin je še vedno glavni vzvod za pripoved, poleg vseh žanrskih razpok pa je sodobno kriminalko najbolj oplemenitil sinkretizem žanrskih struktur. Sodobna kriminalka je namreč zmes detektivke, kriminalke, trde kriminalke in tudi drugih romanesknih žanrov (npr. psihološkega, ljubezenskega, družbenokritičnega ipd.).

2.3 Trda detektivka

Omenila sem že nastanek t. i. *trde detektivke* (angl. *hard boiled detective story*), ki se je razvila v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja. Razlika med klasično in trdo detektivsko zgodbo se kaže v načinu uveljavljanja vzorca, saj se trda detektivska zgodba po navadi konča s soočenjem zločinca in detektiva, slednji je v dogajanje vpleten, pogosto pa tudi sam kaznuje zločinca. V klasični zgodbi aretacija zločinca ni tako pomembna kot razjasnitev zločina. Razlike so vidne predvsem v značajskih lastnostih detektiva, saj detektiv v tej vrsti detektivke ni nadpovprečno inteligenčen ali intuitiven, kot lahko v klasični detektivki opazujemo to pri npr. Sherlocku Holmesu. Detektiv v trdi detektivski zgodbi je lahko do konca prav tako zmeden kot bralec, je pa vztrajen. Praviloma nima pomočnika, medtem ko je ta v klasični zgodbi prisoten, pogosto je celo pripovedovalec (npr. Watson v zgodbah o Sherlocku Holmesu). Cilj klasične detektivske zgodbe je ponovno vzpostaviti red z razkritjem in razrešitvijo zločina, trda detektivka pa podaja kriminalna dejanja, na katera detektiv naleti ob odkrivanju zločina. Ta kriminalna dejanja so znak, da kriminal obstaja, red, ki je bil porušen, se nikoli ponovno ne vzpostavi. Trda detektivka dodaja tudi lik ženske izdajalke, pojavlja se spolnost kot skušnjava, predmet ugodja in izdajstvo. Tudi sam detektiv nosi vlogo zapeljivca ali zapeljanca. Trda detektivka spodbuja k močnim čustvom ob zločinih, zločinec je večkrat pokvarjen, loblen, perverzen. Detektiv v trdi zgodbi zavrača družbene in etične vrednote, je ciničen, grob, a vseeno časten in sentimental, več mu pomeni poštenost kot bogastvo in slava. Sooča se s svetom, ki je resnično pokvarjen, sovražen. Tukaj so stranski liki zavezniki detektiva ali pa njegovi nasprotniki.

Slovensko kriminalko devetdesetih let glede na način razreševanja identitetne uganke delimo na klasično in sodobno kriminalko. »Neklasična« sodobna kriminalka se od klasične razlikuje predvsem v suspenzu, saj v prvi detektiv ne išče več samo »ključev«, zato se problem identitete z zgodbene ravni prenaša na raven pripovednih postopkov – sodobna kriminalka se ne sprašuje le, »kdo je zločinec«, pač pa tudi, »kaj je kriminalka«. Poseben položaj sodobne slovenske kriminalke ob koncu stoletja je odsev sinkretizma romanesknih struktur, ki dopušča mešanje različnih tipov romanov med seboj – takšna žanrska hibridnost je posodobljeno kriminalko literarizirala, njene elemente pa vnesla še v nekatere druge vrste romanov (Zupan Sosič 2001: 41–42).

3 LITERARNOTEORETIČNA ANALIZA IN INTERPRETACIJA ROMANA *JEZERO* (2016)

Zgodba romana *Jezero* sledi inšpektorju Policijske uprave Ljubljana Tarasu Birsi. Ta se v začetku romana na silvestrski večer z ženo vrača s smučanja na Voglu, pri tem pa sredi snežnega meteža naleti na dva policista in žensko, ki je v jezeru našla truplo mlade ženske brez glave. Inšpektor tako sprva s svojo ekipo preiskuje umor ženske, kasneje pa pride še do dveh umorov. Vseskozi se zdi, da so umori med seboj povezani.

Skozi dogajanje lahko spremljamo tako preiskavo zločina oziroma umora kot tudi zasebno življenje inšpektorja Tarasa Birse, ki pa se skozi zgodbo nekako prepleta z njegovim poklicnim življenjem. Z razvijanjem zgodbe se vanjo vključuje vedno več likov, večina jih ima bolj obstranske vloge, pojavljajo se kot morebitne priče.

Zgodbo pripoveduje tretjeosebni pripovedovalec, ki pa večinoma pripoveduje s perspektive Tarasa Birse, osrednjega lika romana. Tu in tam zaide h kateremu izmed drugih likov, na primer k Tini, novi članici Tarasove ekipe, ali k Brajcu, Tarasovemu sodelavcu. Kljub temu se hitro vrne nazaj v perspektivo osrednjega lika.

Taras Birsa je osrednji lik tega romana. Je moški srednjih let z družino, ženo pediatrinjo, ki je tudi solastnica zasebne klinike, in dvema hčerkama. Njegov zakon je dober, vendar pa se zdi, da ga muči kriza srednjih let, saj ga razžirajo spomini, sploh pa večkrat pokaže obžalovanje, da je nehal plezati. Tukaj lahko potegnemo vzporednice z avtorjem romana, ki je prav tako alpinist, povzpel se je na dva osemtisočaka. Prav tako se Taras spominja svojih vzponov, kolegov, ki so že umrli. Tarasovi ekipi se v začetku pridruži Tina, mlado dekle s končanim študijem psihologije in računalništva. Od začetka Taras nad njo ni navdušen, vendar pa se skozi zgodbo njun odnos spreminja, kar privede do razmerja. Prihod Tine ga tudi nekako spodbudi, da začne razmišljati o svoji preteklosti, zakaj je opustil alpinizem, o svojem življenju nasploh.

Tina Lanc je mlado dekle, ki je pravkar zaključilo študij. Je zagnana in pametna, a vseeno nekoliko naivna. Na delo inšpektorja velikokrat gleda kot na delo preiskovalca ali forenzika v ameriških televizijskih serijah, sicer pa o njej ne izvemo dosti.

Poleg Tarasa in Tine se v romanu pojavljajo še Alenka (Tarasova žena, solastnica zasebne klinike), Pavle Brajc in Zoran Osterc (Tarasova sodelavca), Rajko Prelec (Alenkin sodelavec, kirurg) in njegova žena Karin, skupina ostalih ljubljanskih zdravnikov, štirje študenti in dekan Biotehniške fakultete, Mihelič (direktor vodilnega farmacevtskega podjetja v Sloveniji), skupina mladih, ki praznike preživlja na vikendu v bližini Bohinjskega jezera, prebivalci vasi v okolici jezera in tako naprej.

Roman *Jezero* bi lahko uvrstili med trde detektivske zgodbe, saj se značilnosti le-te pri Golobu pogosto pojavljajo.

Taras Birsa je skorajda utelešenje vseh lastnosti, ki jih lahko pripišemo detektivu iz

trde zgodbe. Njegov značaj je sicer miren, a tudi impulziven, ciničen, grob, je zmes poloma in uspeha. Zanimiv je njegov odnos do nadrejenih, v romanu lahko zasledimo družbeno kritiko, ko opazujemo npr. direktorja Generalne policijske uprave (GPU) Kristana, ki se loteva samo stvari, ki mu prinesejo medijsko pozornost, tudi način napredovanja in kdo na policijski postaji in na GPU napreduje. Taras je uspešen inšpektor, večkrat v zgodbi lahko zasledimo, da je najboljši na Policijski upravi Ljubljana, če ne kar v vsej Sloveniji. Taras daje prednost poštenosti in časti, ne pa bogastvu in slavi. A bi se kljub temu o njegovi časti in poštenosti lahko razglabljalo glede na to, da svojo ženo večkrat prevara s sodelavko.

Trda detektivska zgodba se zaključi s soočenjem zločinca in detektiva, tudi v romanu se Taras sreča s Karin, resnično morilko, zgodba pa se zaključi z njeno smrtjo, saj zastrupi samo sebe. Detektiv v trdi zgodbi je pogosto sam vpleten v dogajanje, v romanu se to kaže skozi Tarasove zasebne odnose z osebami, ki se v romanu pojavljajo. Alenka prijateljuje s skupino zdravnikov, ki silvestrujejo v bližini Bohinjskega jezera, Taras pa z njimi nima posebnega odnosa, pravzaprav mu gredo nekako na živce. Karin, morilka, je žena Alenkinega sodelavca Rajka Prelca, ta pa je znan po aferah z mlajšimi ženskami, tudi svojimi študentkami. Preden je Alenka spoznala Tarasa, je tudi sama preživela eno noč z njim. To Tarasa osebno vključi v zločin, čeprav do konca ne ve, kaj se je v resnici zgodilo. Značilnost detektivke je, da zločinec ni znan že od začetka, kar jo pogosto tudi razlikuje od kriminalke, ena izmed značilnosti trde zgodbe pa je tudi, da je detektiv večkrat zmeden do samega konca. Taras se lovi med različnimi motivi, razlogi za umor (od poslovnih motivov do trideset let starih zgodb in zamer), k čemur pripomore tudi veliko število stranskih likov.

Pogosta značilnost klasične detektivke je pomočnik detektiva, v tem se tudi razlikuje od trde detektivke. Taras v romanu sicer ima sodelavce, svojo ekipo, s katero preiskuje umore, a se zdi, kot da vsi ostali razen Tine ne prispevajo kaj dosti k razrešitvi zločina. Če bi že koga lahko razumeli kot pomočnika iz klasične detektivske zgodbe, bi to lahko bila Tina, a ona že zavzema vlogo ženske, zaradi katere zgodba prinaša tudi ljubezensko tematiko. V trdi detektivski zgodbi lahko opazujemo neke intimne odnose, spolnost, prinaša pa tudi vlogo ženske, ki je večkrat tudi izdajalka. V romanu *Jezero* ima takšno vlogo torej Tina, s katero se Taras zaplete v intimno razmerje, vendar pa ne moremo govoriti o vlogi izdajalke. Ravno nasprotno, ko na policijsko postajo pride odvetnik fanta, nad katerim se je znesel Taras, ga Tina ne izda, ampak se postavi na njegovo stran, čeprav zaradi tega laže svojemu nadrejenemu in odvetniku.

Ob razrešitvi zločina se v klasični detektivski zgodbi ponovno vzpostavi red, ki je bil z zločinom porušen. V trdi detektivski zgodbi tega ni, kriminal še vedno obstaja, se pa po navadi razrešijo prestopki, ki jih detektiv sreča ob razreševanju zločina. Tudi v tem romanu lahko opazujemo različne prestopke, kot so krivolov na Bohinjskem jezeru, uživanje drog itd. Kljub temu svet teče naprej, kriminal ni v celoti odpravljen, še naprej obstaja, trda zgodba pa se od klasične detektivke, ki ima za cilj ponovno vzpostavitev reda, razlikuje v tem, da se porušen red tukaj nikoli ne vzpostavi popolnoma.

V trdi zgodbi lahko stranske osebe delimo na zaveznike detektiva in njegove sovražnike, ki ga želijo utišati oziroma uničiti. Kot zaveznike lahko štejemo predvsem Tarasove sodelavce, kot sovražnike pa mladega fanta iz vplivne družine, ki mu Taras večkrat potisne glavo v sneg. Ta gre celo tako daleč, da zgodbo preda novinarjem, Tarasa pa v intervjuju na TV Slovenija s posnetki in pričanji v kot stisne voditelj. Eden takih je tudi Mihelič, direktor farmacevtskega podjetja, ki se glede Tarasa pritoži njegovim nadrejenim.

Čeprav smo nanizali kar nekaj značilnosti trde detektivke, pa lahko v primeru tega romana govorimo tudi o sodobni kriminalki, ki pa je, kot že rečeno, zmes detektivke, trde detektivke, kriminalke in drugih romanesknih žanrov. V tem primeru lahko opazujemo tudi elemente ljubezenskega romana, ki vplivajo na vprašanja eksistence osrednjega lika, in elemente družbenokritičnosti. Prav tako lahko opazimo alteracije v shemi *truplo-detektiv-zločinec*, saj se v začetku pojavi truplo, a se kasneje pojavita še dve trupli, vsa trupla pa niso povezana med sabo, dve imata skupnega morilca, eno pa se v zgodbo vključuje naključno.

4 SKLEP

Čeprav dandanes marsikateri literarni kritik enači pojma detektivka in kriminalka oziroma sta pogosto ta dva pojma sinonimno rabljena in je med njima velikokrat težko razločevati, se kljub mnogim skupnim značilnostim in podobnostim med njima vseeno pojavljajo razlike. Kot že rečeno, v romanu zelo izstopajo značilnosti trde detektivke, a lahko na podlagi nekaterih značilnosti govorimo tudi o sodobni kriminalki, čeprav Alojzija Zupan Sosič v primeru sodobne kriminalke ločevanje kar odsvetuje.

Glede na vzporednice bi torej v primeru romana *Jezero* lahko govorili o trdi detektivski zgodbi, saj se v njem kaže veliko značilnosti te vrste detektivskega romana. Taras Birska ima osebnostne lastnosti detektiva, ki ga najdemo v trdi detektivki, saj se skozi zgodbo gradi njegov karakter in se ga opisuje glede na situacije, v katerih se detektiv znajde, je impulziven, nekako poseben, kot da ne spada popolnoma v družbo, v katero je postavljen, pogosto je družbenokritičen. Pojavlja se tudi ljubezenska tematika, na koncu pa se detektiv oziroma v tem primeru inšpektor tudi sooči z zločincem oziroma morilko. Detektiv nima pomočnika in do zadnjega ne on ne bralec ne veda, kdo je morilec.

Kljub vsem značilnostim trde detektivke, ki se v Golobovem romanu pojavljajo, lahko govorimo tudi o sodobni kriminalki, saj je roman zmes vseh prej naštetih žanrov kriminalnega romana, vključuje pa tudi elemente drugih romanesknih žanrov. Čeprav lahko v romanu najdemo tudi značilnosti drugih žanrov, vseeno najbolj prevladujejo značilnosti trde detektivke. Roman tako povezuje odkrivanje zločina in zasebno življenje detektiva, kar pa lahko pogosto opazujemo tudi v sodobnih kriminalnih filmih in nanizankah oziroma serijah.

5 VIRI IN LITERATURA

Tadej Golob, 2016: *Jezero*. Novo mesto: Založba Goga.

Barbara Pregelj, 2007: *Zgledno omledno: trivialno v slovenski postmoderni književnosti*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 12). Dostopno na: <https://www.jezikinslovstvo.com/>.

Splet. Založba Goga: Intervjuji s strokovnjaki, ki so pomagali pri nastajanju knjige. Dostopno na: <https://www.goga.si/>

Alenka Teran Košir, 2019: *Knjižni umor; ki mu je spremenil življenje*. Dostopno na: <https://siol.net/>

Alojzija Zupan Sosič, 2001: Kriminalkina uganka. *Slavistična revija* 49/1-2. 41–53. Dostopno na: <https://srl.si>.

Alojzija Zupan Sosič, 2017: *Teorija pripovedi*. Maribor: Založba Litera.

SARA ŠKERGET

Novotvorjenke, nastale v času pandemije koronavirusa

0 UVOD

Med posledice izbruha pandemije novega koronavirusa sodi tudi nastanek novega besedja v slovenščini. Zato na kratko predstavljam podstran *Fran različica covid-19 (7.1)*, ki s številnimi nasveti in pojasnili nudi pomoč in oporo jezikovnim uporabnikom. Poleg novonastalih besed in izrazov vsebuje tudi že obstoječe besede, katerih raba je zaradi pandemije močno narasla. Nenazadnje tukaj najdemo tudi nasvete, ki ponujajo odgovor na številne jezikovne dileme t. i. *koronaobdobja*. V nadaljevanju so predstavljeni primeri sistemskih in nesistemskih novotvorjenk, ki sem jih zbirala od septembra do sredine novembra 2020. V večini gre za okazionalizme oz. priložnostnice, ki jih je moč zaslediti predvsem na družbenih omrežjih. Z njihovo pomočjo so uporabniki v glavnem izražali svoje stiske in počutje ob trenutnih razmerah. Med novonastalimi besedami je največ podrednih medponskih zloženek s sestavino *korona*, ki poimenujejo dogajanja v tem *koronaletu*. Med iskanjem sem naletela tudi na nekatere sestavljenke v povezavi s pandemijo, a so te precej redke in včasih tudi napačno pisane narazen (npr. *super korona zakon*, *post karantena*). Med nesistemskimi novotvorjenkami je največ sklopov. Močno je naraslo tudi število e-tvorjenk, katerih tvorbeni postopek je v slovenščini že precej ustaljen. Redkeje se pojavljajo kratice in dvozačetnice. Nazadnje so navedeni primeri grafoderivatov, ki se pojavljajo predvsem v raznih oglasih in sloganih, katerih namen je spodbujati ljudi, da ravnajo odgovorno in v skladu s trenutnimi ukrepi.

1 NASTANEK NOVEGA BESEDJA OB IZBRUHU PANDEMIJE KORONAVIRUSA

V času izbruha pandemije koronavirusa so zaradi potrebe po komunikaciji nastale številne nove besede. Pojavljale so se predvsem na različnih ravneh komunikacije z državljani: na ravni zdravstvenih priporočil *Nacionalnega inštituta za javno zdravje*; na ravni gospodarsko-političnih odločitev, ki jih je sporočal pooblaščen vladni govorci, in na ravni javnega obveščanja s strani različnih medijev. Prav tako so Slovenci in Slovenke svoje stiske ob trenutnih razmerah s številnimi priložnostnicami in neologizmi izrazili na družbenih omrežjih. Na teh mestih se pojavljajo predvsem tvorjenke, ki so nastale zaradi poimenovalnih potreb, in tvorjenke z visoko ekspresivno vrednostjo, ki so ustvarjene za enkratno rabo (Stramljič Breznik, 2020).

O hitri prilagoditvi na spremembe v jeziku priča nastanek podstrani *Fran različica*

covid-19 (7.1) na spletnem portalu *Fran.si*. Zajema več sklopov besedja (Stramljič Breznik, 2020):

- novo besedje iz Sprotnega slovarja z besedjem, ki je ob pojavu pandemije nastalo ali pridobilo nove pomene (npr. *asimptomatičen, brezstični, covid-19, (socialna) distanca, samoizolacija, prekuževati, samoosamitev* ...);
- sodobno besedje, ki mu je zaradi pandemije močno narasla raba (npr. *antigen, antivirusen, bolnišnica, bris, cepivo, dezinficirati, dihalen, prenašalec, epidemiolog, inkubacija* ...);
- v pomenskem polju zbrana imena še drugih bolezní (npr. *Aspergerjev/aspergerjev sindrom, borelijoza, kapavica, influenza, jetika, kašelj, Alzheimerjeva/alzheimerjeva bolezen* ...);
- jezikovne nasvete, ki vsebujejo odgovore na najpogostejša vprašanja in dileme, naslovljene na *Jezikovno svetovalnico, Terminološko svetovalnico* ali neposredno na Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša po elektronski pošti ali telefonu (npr. *Zapis »koronavirusa« oz. »korona virusa« skupaj ali narazen in pomen samostalnika »korona«; Kako pisati in sklanjati izraze »koronavirus« in bolezen »covid-19« ali »koronavirna bolezen 2019«; Spol kratice »covid-19«; Omejevanje socialnih stikov (kot terminološka besedna zveza)* ...).

2 LEKSEM KORONA V SSKJ 2 IN SPROTNEM SLOVARJU SLOVENSKEGA JEZIKA

Slovar slovenskega knjižnega jezika 2 za leksem *korona* navaja dva terminološka pomena:

koróna -e ž (ô)

1. glasb. *polkrožec s piko, ki označuje nedoločeno podaljšanje tona ali pavze*: napisati korono nad noto
2. astron. *plast Sončeve atmosfere, ki prehaja v medplanetarni prostor*: kromosfera in korona.

Sprotni slovar slovenskega jezika vsebuje aktualno pomensko rabo:

koróna samostalnik ženskega spola

1. koronavirus, zlasti zelo nalezljiv SARS-CoV-2, ali bolezen, za katero je značilno vnetje zgornjih dihal, v težji obliki pljuč, ki jo ta virus povzroča

1.1 kot pridevnik ki je v zvezi s tem virusom ali z gospodarskimi, družbenimi, zdravstvenimi posledicami epidemije bolezní, ki jo povzroča ta virus SINONIMI: *koronski*.

3 SISTEMSKE IN NESISTEMSKE TVORJENKE

Z besedotvornega vidika so besede lahko tvorjene ali netvorjene. Tvorjenke so besede, sestavljene iz besedotvorne podstave in obrazila in so pretvorbena varianta strukturne ali funkcijske skladenjske enote (A. Vidovič Muha, 2011: 23). Nove besede lahko tvorimo na ravni v jezikoslovju opisanih in predvidljivih tvorbeno-pretvorbениh postopkov ter na ravni sistemsko nepredvidljivih besedotvornih vzorcev. Tradicionalni besedotvorni postopki v slovenski besedotvorni teoriji so izpeljevanje, sestavljanje, zlaganje in sklapljanje (Stramljič Breznik, 2006: 29). Rezultat novih, nepredvidljivih

tvorbenih vzorcev so nesistemske tvorjenke, ki jim ni mogoče določiti skladenjske podstave oz. jih morfemizirati na besedotvorno podstavo in obrazilo. Med nesistemske tvorjenke uvrščamo sklope, saj jim ne moremo določiti števila predmetnopomenskih besed in slovničnega razmerja med njimi. Zanje je značilno, da vse sestavine njihove skladenjske podstave postanejo sestavine njihove besedotvorne podstave. Sklapljanje lahko poteka na ravni besedne zveze, stavka in krnov (sklapljanje krna in cele besede, sklapljanje dveh krnov ali sklapljanje krna s prekrivanjem). V skupino nesistemskih tvorjenk prištevamo tudi neinicialne kratice, okrnjenke, e-tvorjenke, dvozačetnice in grafoderivate. Slednji imajo s tvorjenkami skupno novo pomenskost, a se od njih razlikujejo v načinu, po katerem jo vzpostavijo, tj. s pomočjo grafičnih sestavin (Voršič, Stramljič Breznik, 2010: 108–110).

4 OKAZIONALIZMI ALI PRILOŽNOSTNICE

Toporišič (2000: 130) je glede na jezikovno rabo ločil splošno sprejete besede, ki so poznane večini govorcev določenega jezika, in priložnostne besede. Slednje so sicer razumljive večini govorcev jezika, a se ne ustalijo v splošni jezikovni rabi.

V slovenskem jeziku se za okazionalizme ali priložnostnice pojavlja tudi izraz enkratnica. Od neologizmov jih ločuje prav enkratna pojavnost, ki je pogosto vezana na točno določeno situacijo. Za njihovo razumevanje je namreč potrebno poznavanje družbenih, kulturnih in političnih okoliščin, v katerih so nastale. Prav tako imajo visoko ekspresivno vrednost, saj imajo bodisi pozitivno bodisi negativno konotacijo. Nekatere so tvorjene po ustaljenih tvorbenih vzorcih, druge so tvorjene po neobičajnih tvorbenih metodah (Voršič, 2013: 50–53).

5 SISTEMSKE TVORJENKE

Med sistemskimi tvorjenkami v povezavi s koronavirusom je največ podrednih medponskih zloženek s sestavino *korona*. V manjšem številu se pojavljajo še nekatere izpeljanke in sestavljenke, tematsko povezane s pandemijo. Ob tem se pojavlja dilema o njihovem zapisu, na katero so opozorila že številna vprašanja, naslovljena na *Jezikovo svetovalnico*. Glede na *Slovenski pravopis 2001* jezikoslovci po zgledu *angoravolna* dajejo prednost zapisu skupaj (*koronavirus* pred *korona virus*) (Stramljič Breznik, 2020). Spodnji primeri so zapisani po zgledu vira, pri čemer se pri večini novotvorjenk pojavlja zapis skupaj.

Podredne medponske zloženke

Letošnje razmere so prinesle spremembe na raznih področjih vsakdanjega življenja. Pojavitev številnih pravil in prepovedi je močno vplivala na posameznikova opravila in dejavnosti, povezane tako s prostim časom kot z delom in izobraževanjem. Večina podrednih medponskih zloženek s sestavino *korona* se dotika prav teh področij in z njimi povezanih sprememb. Tako smo dobili *koronabonton*, *koronašport*, *koronavedenje* in mnoge druge. Negativna čustva pa izražajo številne priložnostnice z visoko ekspresivno vrednostjo, kot sta na primer *koronaosel* in *koronastrah*.

Še nekaj primerov:

Koronavlada, koronanevarnost, koronameja, koronastandard, koronazabava, korona-

matura, koronašola, koronapoletje, koronakronika, koronavodnik, korona laž, korona akcija, koronaoglasila, koronakuhanje, koronadelo, korona sanje, koronaglasba, koronakonzert, koronagledališče, koronastrah, koronaparlament, koronaturizem, koronaporočila, koronašala, koronahumor, koronarahljanje itd.

Izpeljanke

Redkeje se pojavljajo nekatere izpeljanke, kot so na primer manjšalnica *koronica* ter samostalnika *koronar* in *virusar*, uporabljena v pravljičah, katerih namen je pojasniti trenutno situacijo našim najmlajšim. Zanimiva sta izraza, ki označujeta t. i. nove *koronapozdrave: komolčanje in nogovanje*. Pojavlja se tudi pridevnik *karanteniran*, ki označuje lastnost osebe, ki ji je bila odrejena karantena. Zaradi stisk, ki jih prinašajo trenutne razmere, se je povečala nevarnost za nastanek *koronikov* oziroma oseb, ki so v tem času postale kronični alkoholiki.

Sestavljenke

Na družbenih omrežjih je moč zaslediti tudi nekatere sestavljenke, kot je na primer *anti-maskar*, ki označuje osebo, ki ne upošteva ali podpira zakona o nošenju zaščitnih mask. Pojavljajo se še naslednje novotvorjenke: *post karantena, anti-koronavirus, super korona zakon, nekoronski in po-korona (akcija)*. V nekaterih primerih sestavljenk se pojavljata nenormativni zapis z vezajem (npr. *anti-maskar; anti-koronavirus, po-korona*) in zapis narazen (npr. *post karantena, super korona zakon*).

6 NESISTEMSKE NOVOTVORJENKE

Večina besed je priložnostnic oziroma okazionalizmov s pogosto negativno konotacijo. Veliko jih je nastalo v povezavi z izražanjem neodobravanja nad političnimi razmerami v času pandemije. Pojavljajo se številni sklopi in e-tvorjenke. Slednje so nastale v povezavi z delom in izobraževanjem, ki v trenutnih razmerah potekata na daljavo. Redkeje so dvozačetnice in kratice. Zasledila sem tudi nekaj grafoderivatov, med katerimi so najpogostejši taki, ki vključujejo slike, znake ali simbole. Nekaj je tudi primerov kombinacij različnih tipov. Grafoderivati se pojavljajo predvsem v oglaševanju in sloganih različnih organizacij, ki naslovnike spodbujajo, naj ravnajo odgovorno in v skladu s pravili.

Sklopi

- Sklopi celih besed: *biciklmitingáš* (iz *bicikl + mitingáš*), ki označuje protestnike na kolesih, in *ostanidoma* (iz *ostani + doma*).
- Sklopi iz sistemsko nepredvidljivih krnov: *kornateg* (iz *korona + nateg*), *plan-demija* (iz *planska + pandemija*), *koronačitnice* (iz *korona + počitnice*), *infodemija* (iz *informacijska + pandemija*).
- Prekrivanka: *covidiot* (iz *covid + idiot*), ki označuje osebo, ki ne upošteva ukrepov zoper širjenje koronavirusa.
- Sklopi krna s prekrivanjem: *covinek* (iz *covid + ovinec*), *pandemama* (iz *pandemijska + mama*).

Dvozačetnica

Pojavlja se dvozačetnica *OstaniZdrav*, ki označuje aplikacijo, nastalo v sklopu ukrepov zoper širjenje koronavirusa.

Kratice

Najpogostejši kratiki v povezavi s koronavirusom sta *SARS-CoV-2* (iz angl. *Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2*) in *COVID-19* (iz angl. *Corona Virus Disease*).

Pri prvi inicialni kratiki je nepredvidljiva krajšava dela *-CoV-*, saj je zloženka krajšana na začetni zlog in začetnico druge sestavine zloženke.

E-tvorjenke

Zaradi izobraževanja in dela na daljavo se je povečalo število t. i. e-tvorjenk: *e-učenje*, *e-izobraževanje*, *e-seminar*, *e-knjižnica*, *e-preizkus (znanja)*, *e-informativni (dan)*, *e-pogovor*.

Poraja se vprašanje o nesistemsosti teh tvorjenk. Čeprav nastajajo po novem in nesistemskem tvorbenem vzorcu, je le-ta zaradi svoje produktivnosti v slovenščini že precej ustaljen. Ta način tvorjenja besed se je namreč v slovenščini po vzoru angleščine pojavil z razvojem t. i. novih tehnologij. Gre za tvorjenke z enoglasovnim krnom, ki jih, zaradi prevladujočega morfema *e*, imenujemo tudi e-tvorjenke. Podstava morfema *e-* je pridevnik *elektronski*, ki se najpogosteje pojavlja v pomenu *internetni*. K pogostosti nastajanja e-tvorjenk prispevata tudi tvorbena družljivost morfema *e-* z zelo različnimi besedami in podstavnimi samostalniki s prenesenim pomenom (Logar, 2004: 122–130). V zgornjih primerih so torej nova zgolj poimenovanja dejavnosti, ki so se zaradi izbruha pandemije preselile v virtualno okolje; njihov tvorbeni vzorec pa je v slovenščini že ustaljen.

Grafoderivati

– Vključevanje slike:

Namesto črke o je uporabljena slika virusa.

Proti cepljenju!

Namesto črke o je uporabljena slika virusa.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

NIJZ
Nacionalni inštitut
za javno zdravje

Namesto črke o je uporabljen emotikon.

- Vključevanje znakov in simbolov:

Namesto pridevnikov pozitiven in negativen sta uporabljena simbola.

- Kombinacije različnih tipov:

Nenavadno zaporedje črk in kombinacije tiska.

Zapis skupaj, kombinacija velikih in malih črk ter nenormativna raba velike začetnice.

7 SKLEP

V prispevku je predstavljeno nastajanje novih besed v času pandemije koronavirusa. Primeri sistemskih in nesistemskih novotvorjenk so vzeti predvsem z raznih družbenih omrežij in drugih spletnih strani. Skupno jim je, da še niso zajeti na podstrani *Fran različica covid-19* (7.1). To pomeni, da gre v večini primerov za okazionalizme, katerih raba je vezana na dano situacijo. Prav tako imajo visoko ekspresivno vrednost, saj jezikovni uporabniki z njimi izražajo večinoma negativna občutja v zvezi s trenutnimi razmerami. Na podlagi zbranih primerov vidimo, da so najštevilnejše novotvorjenke podredne medpanske zloženke s sestavino *korona*, ki so v skladu s *Slovenskim pravopisom* 2001 večinsko pisane skupaj. Drugih vrst sistemskih novotvorjenk je bistveno manj. Pojavljajo se še nekatere sestavljenke in izpeljanke. Med nesistemskimi novotvorjenkami so najštevilnejši sklopi in z novimi morfemskimi sestavinami zapolnjeni modeli e-tvorjenk. Število slednjih ne preseneča, saj se je večina naših dejavnosti in srečanj letos preselila v virtualno okolje. *Koronalet* je prineslo številne spremembe, tudi na jezikovni ravni.

8 VIRI IN LITERATURA

Fran, različica covid-19 (7.1), https://fran.si/o-portalu?page=Covid_19_2020, dostop 22. 12. 2020.

Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2020, različica 8.0, https://fran.si/, dostop 21. 12. 2020.

Nataša Logar, 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki. *Simpozij Obdobja 22: Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Ur. Erika Kržišnik. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 121–132.

Irena Stramljič Breznik, 2006: Besedotvorje: skripta. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

Irena Stramljič Breznik, 2020: Pandemija koronavirusa – zunajjezikovni dejavnik jezikovne ustvarjalnosti. Prispevek na konferenci *Międzynarodowa konferencja naukowa Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej, Warszawa, 8-10 września 2020 roku*. Oddano v tisk.

Jože Toporišič, 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Založba Obzorja.

Ada Vidovič Muha, 2011: *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. Druga razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: ZZFF.

Ines Voršič, Irena Stramljič Breznik, 2010: Sistemske in nesistemske novotvorjenke v tiskanih oglasih. *Jezikoslovni zapiski*, letn. 16, št.1, s. 107–120.

Ines Voršič, 2013: *Sistemska in nesistemska leksikalna tvorba v novejšem besedju slovenskega jezika*: doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.

AJDA STRAJNAR

Intervju s knjižno blogerko Tjašo Miholič

V Sloveniji deluje vedno več knjižnih blogov, ki si prizadevajo, da bi branje približali širokemu krogu ljudi in pri njih vneli zanimanje za knjige. Da se približajo tako mladim kot starejšim, se poslužujejo spletnih platform, saj tako lažje navežejo stik in delijo svoje ideje. Ena izmed njih je tudi Tjaša Miholič, študentka Filozofske fakultete, smer Slovenski jezik in književnost, katere knjižni blog *Tjašina beseda* lahko najdete na spletu in na spletni platformi Instagram. **(nisem prepričana, ali je knjižni blog, ker so tudi igrice in serije, to veš ti najbolje)**

Bomo rekli kar knjižni blog, saj največ pišem o knjigah.

Po kakšnem ključu izbiraš knjige/serije/igre?

Knjige izbiram po platnici (ups) in naslovu. Vem, da pravijo, naj ne sodimo knjige po platnici, vendar bodimo iskreni, to je tisto prvo, kar nas sploh pritegne, da knjigo pogledamo. Potem preberem še kratki, ampak mora biti res kratki, povzetek, ki me mora navdušiti za knjigo, da bi jo prebrala. Spadam med "mood-readerje", torej tiste, ki zbirajo knjige glede na trenutno počutje. Prav zato imam doma veliko neprebranih knjig, ki tam stojijo že več let, saj vem, da jih (nekoč) želim prebrati, vendar do tega še ni prišlo.

Najraje berem kriminalke, trilerje, vendar sem jih prebrala že veliko, zato me redko kateri še navduši. Zelo rada berem tudi romance, za katere bi rekla, da so moj "guilty pleasure". Pri serijah in igrah pa gre bolj za izbiro "na prvi pogled", saj gledam in igram to, kar mi pade v oči oz. me pritegne, ne glede na žanr.

Imaš tudi sama idejo za knjigo ali scenarij?

Uff. Idej je veliko, vendar še ni prišlo do tega, da bi katero zapisala. Odkrito povedano nimam časa, da bi raziskovala in premišljevala ter se posvetila pisanju knjige. Mogoče pa kdaj.

Če bi morala svoje življenje zamenjati za življenje lika v eni izmed knjig/serij/filmov, katerega bi izbrala?

Z veseljem bi odpotovala v svet Harryja Potterja in obiskovala Bradavičarko. Harry Potter zame predstavlja neko udobje, kamor se lahko zatečem kadarkoli. Zanimivo

pa je, da razen Harryja Potterja ne berem fantazije oz. t. i. težke fantazije, kjer je dogajanje predstavljeno v popolnoma nov svet. Fantazija ni moj žanr in ne predstavljam si, da bi se popolnoma predala nekem novem svetu, kot sem to storila s Harryjem Potterjem.

Če bi te postavili pred 50.000 ljudi, kako bi jih v dveh stavkih prepričala, da naj preberejo/pogledajo to knjigo/...

"Ta knjiga ti bo spremenila življenje." Mene to sicer ne bi prepričalo, mogoče pa bi koga drugega (smeh).

Zakaj Tjašina beseda? Vemo, da imajo nekateri filmi zelo malo, če ne kar nič, dialoga. Je knjiga vseeno glavni medij, s katerim se ukvarjaš?

Ker sem slovenistka, bom kar kopirala pomen iz SSKJ.

beséda -e ž, rod. mn. stil. besedi (ê)

izražanje misli z govorjenjem: beseda mu gre, teče gladko; beseda se mu zatika; obtičati sredi besede; skočiti, vpasti komu v besedo / v besedi je vsakomur kos; z besedo je ne boš ugnal / po besedah spoznati koga po načinu govorjenja; po izgovarjavi; vznes. bojevati se za kaj z besedo in s peresom; svoboda besede // knjiž. *spodobnost za to izražanje*: beseda loči človeka od živali / dar besede govorjenja, govora

Na blogu omenjaš videoigre. Kaj pa namizne igre, igre s kartami?

Obožujem namizne igre, vendar o njih ne pišem, saj se mi ne zdi, da bi to pritegnilo bralce. Se mi pa zdi, da so videoigre prihodnost, saj te že dolgo ne igrajo samo fantje, ampak tudi punce. Prav tako je veliko, ampak res veliko, različnih tipov iger, od strelskih pa do detektivskih, strateških, dirkaških, avanturnih ... Letošnje leto pa bodo igričarska podjetja začela ustvarjati igre, ki bodo opozarjale na ohranjanje planeta, kar se mi zdi super napredek.

Si razmišljala tudi o vlogih?

Mi je že večkrat preletelo misli, ampak zaenkrat ne. Bom raje ostala pri pisanju.

Se zgleduješ po katerih tujih blogerjih?

Berem samo slovenske blogerje, je pa res, da gledam tuje booktuberje (youtuberji, ki govorijo o knjigah). Tam dobim tudi veliko idej za nove knjige in tudi kakšne ideje za članke, ki jih napišem in objavim na blogu.

TJAŠA MIHOLIČ

Besedilo s spletnega bloga *tjasinabeseda*

(Dolores Hunsky, Vanesa Erjavec, 2021: *Kosmatinke*. Maribor: Kulturni center.)

Kosmatinke – to so tiste majhne kosmate živalce, ki nam na sto različnih načinov olepšavajo življenje. Včasih se iz njih smejemo, včasih se na njih kregamo, pa vendar njim nič ni mar. Vse kar potrebujejo je hrana, občasno pa te porabijo kot stol ali grizalno vrečo. Vse to in še več sta v knjigi *Kosmatinke* odlično prikazali Dolores in Vanesa, ki sta knjigo prav tako posvetili svojima dvema kosmatinkama.

Na prvi pogled mogoče res izgleda kot knjiga za otroke, saj tako zastavljena in ilustrirana, kar pa seveda ne pomeni, da je primerna (le) za mlajše. Gre za rimane pesmi (mogoče celo bolj pripoved), ki pa so mnogo več kot samo to. Za slog bi lahko celo rekla, da je prefinjen, saj so pesmi napisane res premišljeno in unikatno. Sestavljena je resda iz posameznih pesmi, vendar so te odlično povezane tako, da predstavijo življenje mačk in njihovih lastnikov – ki je včasih prav res podložniško (če veste, kaj mislim).

Poleg vseh mačjih prigod, pa knjiga vsebuje tudi *znanstvenikov dnevnik*, kjer so prikazane in razložene anatomske lastnosti mačk, s katerimi lahko svojo kosmatinko še bolj spoznate. Prav ta del mi je bil posebno zanimiv, saj ne samo, da sem se naučila stvari, ki jih o mački še nisem vedela, sem tudi zelo uživala ob gledanju (branju?) prepletanja ilustracij in besedila, ki sta ga avtorici res super izvedli.

Knjigo je ilustrirala Vanesa Erjavec in svoje delo je opravila več kot odlično. Ilustracije te prav potegnejo k podrobnejšemu ogledovanju in velikokrat smejanju pri samem sebi. Vsi lastniki mačk se lahko najdemo kot v pesmih tako v ilustracijah, saj vemo, da so še kako resnične. Prav zato bi jo res priporočila vsem lastnikom in ljubiteljem mačk. Vemo kako naporene so lahko, vendar si ne moremo kaj, da jih ne bi imeli radi.

Kosmatinke so čtivo za (zelo) lahko branje, takšno, ki ga zaključi takoj, vendar ti v spominu ostane še dolgo. Primerna je za ponovno (in ponovno, in ponovno ...) prebiranje in seveda primerjanje izkušenj lastnikov mačk.

Narisala: Eva Škerget

ZAHVALA

Uredništvo literarno-jezikoslovne revije Liter jezika se zahvaljuje vsem avtorjem leposlovnih, strokovnih ali poročevalskih prispevkov, kritik, esejističnih refleksij in ilustracij, vsem donatorjem, to je Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, Slavističnemu društvu Maribor, Študentskemu svetu FF UM, in tudi ostalim, ki so pomagali pri oblikovanju, tisku in promociji revije.

Pri večini prispevkov smo si vzeli pravico, da smo vnesli potrebne lekture, upoštevali pa smo tudi željo avtorja, kjer je bilo to posebej zahtevano.